Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра загальноправових дисциплін

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ»

студента 2 курсу, 8 м групи
спеціальності 0.81 «Право»
спеціалізації «Правове забезпечення
безпеки підприємницької діяльності» Хомчука Андрія
_____ Сергійовича

Науковий керівник
доктор юридичних наук, Ладиченко Віктор
професор _____Валерійович

Гарант освітньої програми
кандидат юридичних наук, Крегул Юрій
професор _____Іванович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП…….. 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВОЮ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ……...….....7

1.1. Організаційно-правові засади становлення малого та середнього підприємництва…….....7

1.2. Сутність правового регулювання функціонування суб’єктів малого та середнього підприємництва…….....18

1.3. Особливості правового забезпечення діяльності суб’єктів малого та середнього підприємництва…….....……..……...27

РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ…….....37

2.1. Організаційно-правові механізми забезпечення діяльності малих та середніх суб’єктів підприємництва……..….....37

2.2. Правові режими держави щодо забезпечення підприємницької діяльності малих та середніх суб’єктів……..49

2.3. Засоби держаного регулювання діяльності суб’єктів малого та середнього підприємництва.....60

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ’ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ……..72

3.1. Реформування регуляторних відносин щодо діяльності суб’єктів малого та середнього підприємництва …….….....72

3.2. Перспективи організаційно-правового забезпечення розвитку суб’єктів малого та середнього підприємництва……..81

ВИСНОВКИ……...……..94

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..……....98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Однією з основних умов інтеграції України до Європейської спільноти є розбудова сучасної демократичної, соціальної та правової держави, в якій забезпечення прав і свобод людини вважається основним обов'язком, зокрема, конституційного права на підприємницьку діяльність. Формування середнього класу в Україні, здатного забезпечити ефективне функціонування підприємництва, сприятиме соціально-економічному розвитку держави. Проте на сьогодні сектор малого та середнього підприємництва, який традиційно найбільш поширений у розвинених європейських країнах, в Україні перебуває в нелегкому становищі.

У зв'язку з цим одним із найважливіших завдань держави є формування сприятливої нормативно-правової бази для функціонування і розвитку малого та середнього підприємництва. Тобто держава повинна забезпечити таке управління процесом розвитку такого підприємництва, яке б давало змогу підприємцям повноцінно діяти в ринкових умовах, здійснювати розширене відтворення, забезпечувати вітчизняного споживача достатнім обсягом товарів і послуг, а Державний бюджет України та місцеві бюджети територіальних громад – надходженнями від результатів функціонування.

Для подальшого розвитку підприємницької діяльності необхідним є не лише створення дієвих механізмів функціонування ринкової економіки України та сприятливих умов для розкриття потенціалу підприємництва, а й упровадження основних підходів і принципів, що усталилися у країнах із розвиненою економікою, які змогли оптимізувати управління своїм господарським комплексом та запровадили ефективну регуляторну політику.

Існуюча нормативно-правова база державного забезпечення діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва не можна вважати

ефективною. Тому важливим у даний час є її удосконалення та створення ефективного державного забезпечення підприємництва.

Можливості розвитку підприємств малого й середнього бізнесу зможуть сприяти розв'язанню економічних і соціальних проблем як окремих регіонів, так і країни в цілому. Саме в такому контексті провадили свої наукові дослідження такі українські вчені як В.Б. Авер'янов, А.Л. Базилюк, О.О. Бандурка, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, І. П. Голосніченко, Є.В. Додін, Р.А. Калюжний, В.К. Колпаков, В.Ю. Кредісов, О.В. Кужель, В.В. Ладиченко, К.М. Ляпіна, В.К. Мамутов, Є.І. Панченко, В.М. Селіванов та ін.

Проте постійні зміни умов функціонування малих та середніх підприємств та упровадження нових підходів до здійснення державного правового регулювання та управління зумовлюють існування багатьох невирішених питань стосовно вдосконалення організаційно-правового механізму розвитку сфери малого і середнього підприємництва. Невирішеність даного питання спонукало автора до вибору теми випускної кваліфікаційної роботи, а існуюча конкретна проблематика нормативно-правового регулювання зазначених відносин сприяла визначенню мети та завдань дослідження.

З огляду на це, постає потреба в застосуванні комплексного теоретичного і методичного підходу до оцінювання ефективності правового забезпечення державного регулювання у сфері малого та середнього підприємництва в умовах трансформаційних змін та у світлі тенденцій європейської інтеграції.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України і досягнень правової науки та юридичної практики здійснити характеристику стану нормативно-правового регулювання процесів у сфері малого та середнього підприємництва, обґрунтувати потреби посилення ефективності державного регулювання діяльності суб'єктів підприємництва та вдосконалення організаційно-

правового механізму функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні *завдання*:

- сформулювати поняття та розкрити зміст процесу правового забезпечення підприємницької діяльності;

- виявити особливості правового регулювання діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва на сучасному етапі;

- сформулювати поняття та визначити зміст механізму нормативно-правового забезпечення підприємницької діяльності;

- проаналізувати засоби держаного регулювання та розкрити правові режими у сфері забезпечення підприємницької діяльності;

- визначити напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців як суб'єктів малого та середнього підприємництва;

- розробити пропозиції щодо вдосконалення законодавства та процесуальної діяльності органів публічної адміністрації стосовно функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час забезпечення органами державної законодавчої та виконавчої влади діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Предметом дослідження є правове забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових і спеціальних дослідницьких методів і прийомів наукового пізнання. Узагальнення явищ і процесів при здійсненні державного регулювання підприємництва базується на системному аналізі правових дефініцій та категорій. Застосування історичного методу дослідження дозволило дослідити розвиток регулювання підприємницької діяльності, тенденції та еволюцію поглядів законодавців щодо правового

забезпечення малих та середніх суб'єктів підприємницької діяльності. У роботі застосовано методи класифікації, аналізу та синтезу.

Емпіричну основу дослідження склали норми Конституції України, чинних законодавчих і нормативно-правових актів, які визначають правові й організаційні засади діяльності суб'єктів підприємництва, вивчення й узагальнення правозастосовної практики. У формулюванні висновків і пропозицій ґрунтувалися на працях українських і закордонних науковців у галузі теорії права, адміністративного, господарського та інших галузей.

Новизна результатів та їх практичне значення полягає в тому, що випускна кваліфікаційна робота є самостійною, завершеною науковою працею, щодо дослідженням теоретичних проблем правового забезпечення розвитку вітчизняного малого та середнього підприємництва та запропоновано прийняття окремих нормативно-правових актів, що сприятимуть розвитку підприємництва.

Практичне значення даної роботи визначається її актуальністю, загальнотеоретичними і практичними висновками, які можуть бути використані у правозастосовній діяльності. Використання одержаних результатів дозволить при застосуванні правових режимів підприємницької діяльності покращити ефективність практичної діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, а також суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Апробація результатів роботи частково здійснена у науковій статті на тему «Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні», яка опублікована у науковому збірнику студентських робіт «Правове регулювання підприємницької діяльності» (м. Київ, КНТЕУ, 2018).

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, що поєднують дев'ять підрозділів, загальних висновків та списку використаних джерел (93 найменування). Повний обсяг роботи становить 107 сторінок, з них обсяг основного тексту – 97 сторінок.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВОЮ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

1.1 Організаційно-правові засади становлення малого та середнього підприємництва

На шляху до європейської інтеграції України на нинішній час залишається немало болючих моментів, що гальмують розвиток країни в заданому напрямі. Одним із таких моментів вважається занепад сфери малого та середнього підприємництва, що не сприяє інтеграції Української держави в європейське співтовариство, а навпаки – ставить щораз нові перепони для поступу та прогресивного розвитку.

Досліджуючи у випускній кваліфікаційній роботі проблематику сучасного стану правового забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, зазначимо, що у будь-якому типу суспільства на будь-якій стадії його розвитку наявні елементи підприємницької діяльності, тобто підприємництво є історичною категорією. За визначенням ст. 43 Господарського кодексу України «підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [17].

Як слушно зазначає Є.Б. Кубко, «підприємницька діяльність – це діяльність ініціатив них, енергійних, творчих, кмітливих, цілеспрямованих, порядних людей, які реалізують важливі, складні, сміливі ідеї та рішення, беруть на себе ризик, пов'язаний з реалізацією їх [34, с. 46]. Таким чином, підприємницька діяльність є поняттям багатогранним, що втілює у собі інтелектуальні здібності, потрібні в управлінні, менеджменті, бізнесі,

комерційній діяльності, технології виробництва товарної продукції на рівні різних інститутів багатоукладної інфраструктури ринку.

Характеризуючи підприємництво як врегульований нормами права вид суспільно-користої поведінки, на нашу думку, необхідно охарактеризувати його приципи, які прописані у одному з основоположних актів організації та здійснення підприємницької діяльності – Господарському кодексі України. Отже, беручи за основи принципи, визначені у ст. 44 ГК України, сформулюємо власне бачення про те, що підприємництво здійснюється за такими принципами:

- вільний вибір підприємцем видів підприємницької діяльності;

- залучення на добровільних засадах для здійснення підприємницької діяльності майна та коштів фізичних і юридичних осіб;

- самостійне формування програми діяльності, вибір постачальників і споживачів продукції, що виробляється, встановлення цін відповідно до законодавства;

- вільне наймання працівників;

- залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, природних та інших ресурсів, використовувати які законодавство не забороняє і не обмежує;

- вільне розпорядження прибутком, що залишається після сплати обов'язкових платежів, установлених законодавством;

- самостійне здійснення підприємцем-юридичною особою зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [17].

Підприємництво в Україні здійснюється в будь-яких організаційних формах на розсуд підприємця. Порядок створення, діяльності, реорганізації та ліквідації окремих організаційних форм підприємництва визначається відповідними законодавчими актами України. Якщо такий порядок спеціальним законодавством не встановлено, то підприємець керується Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, іншими

нормативно-правовими актами господарського законодавства, а також власним статутом, якщо такий суб'єкт є юридичною особою.

Держава через сформовану систему нормативно-правових актів гарантує малим та середнім суб'єктам підприємництва, однакові права і створює однакові можливості для організації та здійснення підприємницької діяльності. З цього приводу слід зазначити, що з метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва держава, через ухвалення актів нормативно-правового регулювання, здійснює такі заходи:

- на умовах і в порядку, передбачених чинним законодавством, надає земельні ділянки, передає підприємцю державне майно (виробничі та нежитлові приміщення, законсервовані та недобудовані об'єкти, невикористане устаткування), необхідні для здійснення підприємницької діяльності;

- сприяє організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування підприємств, підготовці та перепідготовці кадрів;

- здійснює первісне облаштування неосвоєних територій об'єктами виробничої та соціальної інфраструктури з продажем або передаванням їх у кредит підприємцям;

- стимулює за допомогою економічних важелів (цільових субсидій, податкових пільг) модернізацію технології, інноваційну діяльність, освоєння нових видів продукції та послуг,

- надає підприємцям цільові кредити тощо.

В зазальному можна зазначити, що в Україні створені конституційні основи правопорядку у сфері підприємницької діяльності. Керуючись ст. 5 Господарського кодексу України зазначимо наступне. Правовий підприємницький порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів підприємництва та державного регулювання макроекономічних процесів,

виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави [17].

Суб'єкти підприємницької діяльності та інші учасники відносин у сфері господарювання здійснюють свою діяльність у межах встановленого правового господарського порядку, додержуючись вимог законодавства. Однак. формуючи сприятливу ситуацію для розвитку підприємницької діяльності та ініціативи, органи державного управління будують свої відносини з підприємцями, використовуючи такі важелі:

- податкову та фінансово-кредитну політику, в тому числі встановлення ставок податків і відсотків за державними кредитами, податкових пільг, цін і правил ціноутворення, цільових дотацій, валютного курсу, розмірів економічних санкцій;

- державне майно і систему резервів, ліцензій, концесії, лізинг, соціальні, екологічні та інші норми і нормативи;

- науково-технічні, економічні, соціальні державні та регіональні програми;

- договори на виконання робіт і поставок для державних потреб.

Втручання державних органів у господарську діяльність підприємців не допускається, якщо вона не порушує передбачених законодавством України прав державних органів щодо здійснення контролю за діяльністю підприємців [83, с.111].

Аналізуючи нормативно-правову базу, яка встановлює основи підприємницької діяльності в Україні, зазначимо, що віднесення підприємництва до економічної категорії ґрунтується на таких засадах:

1. Підприємництво є явищем, що відображує виробничі відносини. Визначення підприємництва як виду людської діяльності дає змогу встановити його місце в системі суспільних відносин: людина, як суб’єкт підприємництва, не може існувати поза суспільством і вступає у відповідні відносини з іншими людьми. Вирішальна роль належить економічним

відносинам. Йдеться про матеріальні виробничі відносини, що складаються в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання. Підприємництву як складовій виробничих відносин притаманні такі ознаки: об'єктивність, системність, матеріальність, наявність протиріч.

2. Підприємництво є складним системним явищем, елементи якого розглядаються у діалектичній взаємодії та взаємозалежності.

3. Підприємництво як діяльність є складовою матеріальних відносин, а отже, об'єктивним і матеріальним явищем.

4. Підприємництво є також суб'єктним, персоніфікованим явищем, пов'язаним з конкретною людиною-підприємцем.

5. Підприємництво є історичним явищем і зазнало в своєму розвитку значних змін в період з часів його зародження, поряд із зародженням людської цивілізації, до здобуття нашою державою незалежності.

6. Як кожне суспільне явище, підприємництво розглядається в загальному зв'язку і взаємозалежності, безперервному розвитку на основі боротьби протилежностей [27, с. 55].

Розвиток підприємництва передбачає раціоналізацію економіки, підвищення конкурентоспроможності, позбавлення від баласту ресурсів, що не використовуються або погано експлуатуються, більш повну реалізацію основного потенціалу суспільства – людини. З цієї причини підприємництво може бути малим та середнім. Воно – невід'ємний елемент фінансово-економічної діяльності та розвивається тільки там, де у суспільстві стверджується вільна ринкова економіка і демократія.

Таким чином, підприємництво як суспільно-економічна категорія являє собою урегульований нормами права особливий тип людської діяльності, що розієнтований на успішне та ефективне організацію і здійснення виробничої, переробної, посередницької комерційної діяльності з метою отримання прибутку, передбачає новаторство як основний засіб діяльності та ґрунтується на принципах і вимогах, що найбільш повно реалізуються при товарно-грошових відносинах.

У науковій літературі виділяють основні чинники, що стримують розвиток малого та середнього підприємництва в Україні, і до них, зокрема, можна віднести:

– недосконале та негнучке законодавство, що ускладнює формування та розвиток успішного підприємництва;

– високий рівень оподаткування, що обтяжує доходи підприємців і підвищує вірогідність банкрутства їхніх підприємств;

– стрімкий розвиток корупції, що перешкоджає діяльності підприємства та гальмує його розвиток;

– відсутність ефективних і недосконалих механізмів кредитування та страхування суб'єктів малого підприємництва;

– політична та економічна нестабільність, кризова ситуація, інфляція;

– низький освітній рівень та кваліфікація персоналу малих підприємств, відсутність соціальних гарантій [81, с. 177].

Сфера малого та середнього підприємництва України вимагає на сьогоднішній день значних зусиль з боку держави в напрямі ефективного державного регулювання, що координується Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 р. [65]. У ньому зазначено мету та основні напрями державної підтримки, а також напрями розвитку системи державного управління в Україні. Метою державної підтримки малого підприємництва(ст. 4) є:

– створення умов для покращання рівня економіки України;

– розширення ринку зайнятості;

– сприяння становленню малого підприємництва для забезпечення позитивних економічних процесів;

– підтримка вітчизняних виробників;

– забезпечення зайнятості населення [65].

Основними напрямами державної підтримки малого підприємництва (ст. 5) є:

– формування інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва, організація державної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва;

– встановлення системи пільг для суб'єктів малого підприємництва;

– запровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності;

– фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва;

– залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науковотехнічних і соціально-економічних програм, здійснення поставки продукції (робіт, послуг) для державних і регіональних потреб [65].

Відповідно до зазначених у названому Законі мети та напрямів здійснення державної політики і повинні здійснюватися основні заходи організаційноправового характеру, що сприяли б результативному функціонуванню господарських суб'єктів у сфері малого та середнього бізнесу.

Організаційно-правові засади становлення та функціонування малого та середнього підприємництва передбачають існування системи елементів організаційного та правового впливу на процес здійснення підприємницької діяльності малими та середніми підприємствами, котра полягає в тісній взаємодії органів влади, громадських організацій, експертів та фахівців з приводу вдосконалення українського законодавства та приведення його у відповідність до європейських нормативно-правових актів, що стосуються реалізації підприємництва у сфері діяльності підприємств малого та середнього бізнесу.

Слід зазначити, що в реаліях сьогодення українське законодавство, на основі якого здійснюється процес функціонування малого та середнього підприємництва, потребує значних зусиль у напрямі його уніфікації та адаптації до європейської нормативно-правової бази. Тому вдосконалення організаційно-правових засад становлення та функціонування малого та середнього бізнесу повинне передбачати в першу чергу реалізацію таких дій,

що мають ґрунтуватися на основних досягненнях з цього напряму в країнах Європейського Союзу, для яких розвиток підприємництва в сфері малого та середнього бізнесу є пріоритетним.

Взагалі варто зазначити, що попри те, що в Україні загалом сформовано законодавчо-нормативну базу, яка забезпечує функціонування малих підприємств, у сфері їхнього державного фінансово-кредитного забезпечення залишаються невирішеними низка питань. Тому, на думку деяких науковців, існує необхідність створити узагальнювальний документ, що містив би законодавчу регламентацію питань щодо підтримки підприємництва, а також щодо функцій, відповідальності та мотивації окремих суб'єктів у процесі підтримки малого підприємництва, зокрема і фінансово-кредитної [28, с. 34].

Таким документом може стати Кодекс підтримки малого та середнього підприємництва, у якому значне місце повинні посідати заходи фінансової підтримки. Загальна структура Кодексу підтримки малого та середнього підприємництва України має включати такі пункти, як загальні положення; державна фінансова підтримка малого підприємництва; інфраструктура малого та середнього підприємництва та контроль і відповідальність за порушення статей даного Кодексу. Зокрема, що стосується закріплення державної фінансово-кредитної підтримки, то вона повинна передбачати: програми фінансової підтримки малого підприємництва; ресурсне забезпечення діяльності малого підприємництва; систему пільг і гарантій з боку державних, регіональних і місцевих органів влади малому підприємництву; бюджетне фінансування заходів підтримки малого підприємництва [44, с. 46].

Поряд із покращенням законодавчої основи розвиток підприємництва потребує вдосконалення організаційних механізмів, серед яких неабияке значення мають ті, що забезпечують прямий вплив на економічне життя суб'єктів господарювання у сфері малого та середнього підприємництва.

У першу чергу варто згадати про шляхи забезпечення достатнього фінансування підприємницьких структур. Зокрема, подальший розвиток малого і середнього підприємництва та ефективне виконання його функцій потребує суттєвих змін у забезпеченні доступу до фінансових ресурсів, зокрема кредитних, з огляду на значну нестачу його власних коштів.

У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку ефективних напрямів державної політики до розв'язання проблеми фінансово-кредитної підтримки малого та середнього підприємництва на загальнодержавному та регіональному рівнях та покращенню фінансового становища підприємств загалом. Безумовно, тут не йдеться про прямі вкладення коштів з державного та місцевих бюджетів у статутні фонди або надання підприємствам бюджетних дотацій. Але стимулювання суб'єктів ринкової інфраструктури (банки, лізингові компанії, венчурні фонди, кредитні спілки тощо) мати справу з малими підприємствами, формування сприятливої податкової політики в державі, сприяння розвитку альтернативних схем фінансування, а також удосконалення законодавства, що регулює сферу надання фінансових послуг та форми співпраці малого та великого бізнесу, є, на наш погляд, пріоритетними напрямами державної політики підтримки малого підприємництва. Якщо підприємцям полегшити доступ до фінансових ресурсів, то режим функціонування їх якісно зміниться, і деякі завдання державної програми підтримки малого підприємництва вирішаться автоматично [41, с.56].

Сфера функціонування підприємств потребує не лише належного фінансового забезпечення, але й оптимальної податкової бази, яка б сприяла розвитку підприємницьких структур. Важливу роль при цьому повинні відігравати пільги, на основі яких провадиться підприємницька діяльність.

Необхідно зазначити, що в Україні вже застосовувався пільговий режим оподаткування малих підприємств, але його вимушені були відмінити через масові зловживання у сфері використання пільг. Більшість зареєстрованих малих підприємств функціонували лише на термін дії пільг,

після цього вони перереєстровувалися під іншою назвою з правом знову отримувати податкові пільги. Така практика, на думку деяких науковців, дискредитувала ідею підтримки малих та середніх підприємств шляхом їхнього пільгового оподаткування [6, с.44].

Аналіз механізмів фінансово-кредитного сприяння розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва виявив неоднозначне ставлення з боку органів місцевого самоврядування в різних регіонах України. Зокрема, на сьогодні місцеві органи влади в окремих регіонах не визнають норми Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва" в частині надання фінансово-кредитної допомоги малим підприємствам як обов'язкової до виконання.

У зв'язку з цим, на думку науковців, визріла необхідність прийняття окремого Закону про фонди підтримки малого та середнього підприємництва (чи про фінансово-кредитну підтримку суб'єктів малого підприємництва в Україні), який чітко закріпив би правові засади механізмів фінансово-кредитного сприяння діяльності малих підприємців (зокрема, напрацьованих уже після прийняття нормативних актів, що визначають на сьогодні правові засади фінансово-кредитної підтримки підприємств малого бізнесу), а також закріпив би норму (квоту, наприклад, 1 % від бюджету розвитку області, міста, району тощо) фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва, проекти яких є економічно ефективними та сприятимуть соціально-економічному розвитку регіону (розвиток депресивних районів, ефективних сільськогосподарських підприємств, створення нових робочих місць, розроблення/упровадження ресурсоощадних технологій тощо) [7, с. 42–43].

Поряд із розглянутими напрямами державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу потрібно згадати ще низку інших, які, на думку науковців, також заслуговують на увагу. До них варто віднести:

1) забезпечення страхування кредитів малих підприємств;

2) надання фінансової підтримки інноваційної діяльності;

3) компенсацію видатків на інформаційне обслуговування;

4) компенсацію видатків на отримання патентів, захист авторських прав тощо;

5) розвиток бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів з метою зменшення накладних витрат малих підприємств;

6) посилення співпраці з міжнародними організаціями та фондами, що стимулюють розвиток малого та середнього бізнесу з боку як державних установ, так і державних регуляторних органів;

7) збільшення суми коштів, передбачених у державному бюджеті на компенсацію відсотків, сплачених малими та середніми підприємствами банкам за кредитами, отриманими на інвестиційну діяльність;

8) створення системи стимулів легітимації тіньових доходів.

Посилення фінансової складової економічної безпеки вітчизняних підприємств сектора малого та середнього підприємництва за рахунок доповнення програм підтримки малого та середнього підприємництва розділом та заходами зі зміцнення його фінансової безпеки, а також активізації управлінських функцій регіональних та місцевих органів влади в напрямі формування безпечного підприємницького середовища [87, с. 44].

Тож, сфера малого та середнього підприємництва в сучасних умовах потребує значних зусиль підтримки з боку держави. Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, потрібно відзначити, що прогресивний поступ потрібний в усіх галузях економіки України, проте пріоритетом повинні бути ті господарські суб'єкти, що забезпечують населення робочими місцями, а економіку держави – необхідними товарами та послугами. Світовий досвід показує, що малий та середній бізнес (підприємництво) є ефективним рушієм прогресу в країні та тією рушійною силою, яка здатна рухати вперед цілу економічну систему держави.

1.2 Сутність правового регулювання функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва

Соціально-економічні реформи, які здійснюються в Україні після проголошення незалежності, спрямовані у першу чергу на відродження та становлення підприємницької діяльності. Стратегічним курсом соціально-економічної політики України і держави почалося формування соціально спрямованої економічної системи з розвиненим приватним сектором як основи становлення і зміцнення громадянського суспільства і підприємницьких відносин.

У випускній кваліфікаційній роботі у межах досліджуваної проблематики нами проаналізовано систему нормативно-правових актів, які є правовою основою управління розвитком суб'єктів малого та середнього підприємництва в Україні: Конституція України, Господарський кодекс України, закони України: «Про державну підтримку малого підприємництва» «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» тощо.

Слід відзначити, що акти нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності малих та середніх суб'єктів визначають напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських та адміністративних відносин між органами державної влади та такими суб'єктами, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності таких суб'єктів. До таких державних органів відносимо Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, інший державний орган, центральний орган

виконавчої влади, місцевий орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування,

Отже, зазначимо, що підприємницька діяльність (підприємництво) набула чітких юридичних норм після ухвалення Верховною Радою України Конституції України та прийняття Господарського та Цивільного кодексів України.

Конституція України (ст. 41), закріплює власність і на її підставі підприємницьку діяльність як найважливіше право людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності на свій розсуд. Згідно Конституції України право приватної власності є непорушним, воно набувається в порядку визначеному законом, і його використання не повинно завдавати шкоди правам, свободам і гідності громадян та інтересам суспільства [30].

Центральне місце в системі правових актів, що регламентують підприємницьку діяльність та розвивають і конкретизують відповідні положення Конституції України було прийняття Господарського кодексу України. З набуттям чинності Господарського кодексу України з 01.01.2004р. правові основи комерційної діяльності базуються на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності.

Прийняття Господарського кодексу України спрямоване на забезпечення зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвинення підприємництва і на цій підставі підвищення ефективності суспільного виробництва відповідно до вимог Конституції України, утвердження суспільно-господарського порядку в економічній системі України, сприяння її гармонізації з іншими економічними системами .

Визначені Господарським кодексом України, ряд дефініцій отримали своє закріплення і у наступних регуляторних актах підприємницької діяльності та встановили, що господарська діяльність здійснюється для досягнення економічного і соціального результату з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями.

Підприємці мають право без обмежень самостійно на будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом [17].

Суб'єктами малого та середнього підприємництва згідно з п. 1-5 ст. 53 Господарського кодексу України [17] та ст. 80-83 Цивільного кодексу України [82] є господарські (підприємницькі або непідприємницькі) організації – юридичні особи або без статусу юридичної особи всіх форм власності, в тому числі й об'єднання підприємств зареєстровані в установленому порядку. Господарським і Цивільним кодексами України зазначається, що господарська діяльність може здійснюватися і без мети одержання прибутку (некомерційна, непідприємницька діяльність).

Господарським кодексом України (ст. 63) визначаються підприємства, його види і право власності на них. Згідно з цим законом підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади, або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами [19].

Регулюючий вплив держави на діяльність суб’єктів малого та середнього підприємництва проявляється у тому, що такий суб’єкт здійснює будь-які види підприємницької діяльності, якщо вони не заборонені законами України і передбачені статутом підприємства. А це означає, що підприємницька діяльність є підзаконною, тобто повинна здійснюватися виключно в межах правових приписів. Законодавець встановлює два типи обмежень: обмеження на певні види діяльності; обмеження на право власності на ряд об'єктів.

Обмеження на певні види діяльності, на нашу думку, передбачає з одного боку, заборону деяких видів діяльності, а з іншого, – надання конкретним суб'єктам підприємництва права займатися тільки такою діяльністю, яка дозволена їм особисто через надання дозволів, ліцензій та

патентів. Обмеження права власності передбачає неможливість для суб'єкта підприємницької діяльності володіти на правах власності окремими об'єктами з урахуванням загальнодержавних інтересів.

В усіх інших випадках суб’єкти малого та середнього підприємництва мають право без будь-яких обмежень приймати рішення і здійснювати будь-яку діяльність, що не суперечить чинному законодавству. Свою діяльність підприємці організаційно, матеріально, методично забезпечують самостійно. Вони користуються певною свободою у виборі сфер, методів, форм, характеру підприємницької діяльності. На власний розсуд обирають партнерів і клієнтів а взаємовідносини з ними будують виходячи із взаємних інтересів.

Слід зазначити, що К.М. Ляпіна, розглядає підприємництво або як зовнішнє вираження (форму) економічної діяльності, або як окремий вид діяльності господарюючих суб'єктів. Водночас підприємницька діяльність розглядається крізь ознаки комерційності. Так за колом суб'єктів підприємництва розділяють на: індивідуальне (колективне) підприємництво громадян (фізичних осіб) і підприємництво у складі юридичної особи. За роллю у суспільному виробництві: виробниче (промислове), комерційне (торгове), фінансове. За розміром (масштабом): мале, середнє, велике. Існують інші класифікації підприємництва [37, с. 16 –17].

Професор І.Л. Бородін розглядає малі та середні підприємства та їх об'єднання як основні найбільш ефективні ланки промисловості на сучасному етапі. Промисловість як провідна галузь господарського комплексу держави, яка має за мету добування та переробку природних багатств, поділяється на різні дрібні субгалузі (підгалузі) до яких відносяться підприємства. Система органів управління промисловістю складається із промислових міністерств та відомств [6, с. 72].

Важливе місце серед адміністративно-правових засобів регулювання підприємницької діяльності малих та середніх суб’єктів підприємництва належать поряд із законами України, Укази Президента, постанови Кабінету

Міністрів – рішення Ради Національної безпеки і оборони України, розпорядження, інструкції, директиви, листи міністерств, інших органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування. Обмеження щодо здійснення підприємницької діяльності, а також перелік видів діяльності, в яких забороняється підприємництво встановлюються Конституцією України та законами України.

Важливе значення під час здійснення державного регулювання підприємницької діяльності має державна регуляторна політика у сфері підприємницької діяльності малих та середніх суб'єктів. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»[65] врегульовує напрями державної політики, спрямовані на вдосконалення правового регулювання господарських відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та спосіб, що встановлені Конституцією та законами України.

До суб'єктів адміністративно-правового регулювання в сфері підприємницької діяльності відносяться організаційно-структурні формування. Серед організаційно-структурних формувань що відносяться до виконавчо-розпорядчих органів, держави, які наділені управлінськими повноваженнями у сфері підприємництва, є Державна регуляторна служба України, яка діє у відповідності до Положення про Державну регуляторну службу України, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014. № 371[71].

Державна регуляторна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну регуляторну політику та політику у сфері нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, є

спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності і координує дії з питань спрощення регуляторної бази та дерегуляції господарської діяльності\

Регуляторна служба у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями Регуляторної служби є реалізація державної регуляторної політики, державної політики у сфері ліцензування, дозвільної системи, нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності та координація дій органів виконавчої влади, інститутів громадянського суспільства і підприємництва з питань спрощення регуляторної бази та дерегуляції господарської діяльності.

Державна регуляторна служба відповідно до покладених на неї завдань, у тому числі забезпечує реалізацію державної регуляторної політики на засадах захисту прав громадян на провадження підприємницької діяльності , економічної багатоманітності та рівного захисту усіх суб'єктів господарювання [71].

З огляду на викладене вище, є очевидним, що державне регулювання підприємницької діяльності не ототожнюється з державним впливом на підприємництво, а виступає елементом державного управління, під яким слід розуміти активно-вольову, цілеспрямовану діяльність держави, її органів, уповноважених здійснювати організуючо-регуляторний вплив на процеси у сфері підприємництва, що полягає у встановленні й застосуванні норм і правил, за допомогою яких здійснюється коригування господарської діяльності.

Серед найбільш загальних цілей змісту правового регулювання розвитку малого та середнього підприємництва в Україні науковці виділяють такі: гарантування національної безпеки й економічної незалежності країни; формування високопродуктивної ринкової економіки соціального

спрямування, громадянського суспільства; зростання національного багатства, гармонізація інтересів держави, регіонів, суб'єктів господарювання; активізація вітчизняних інвестицій в основний капітал та стійкість національної фінансової системи; реалізація основних принципів соціально-економічного розвитку [61, с. 52].

Отже, під правовим забезпеченням державної політики у сфері малого та середнього підприємництва слід розуміти регламентовану правовими нормами діяльність органів публічної адміністрації, спрямовану на створення необхідних умов для належного забезпечення прав та інтересів суб'єктів господарювання, громадян і держави у цій сфері, та встановлену адміністративно-правовими нормами систему гарантій належного державного регулювання шляхом прийняття економічно доцільних та ефективних регуляторних актів у сфері господарювання.

На підставі викладеного вище можна зазначити наступне:

1) для підвищення ефективності державного впливу у сфері підприємницької діяльності в Україні необхідно узгодити регуляторні цілі, завдання, методи, важелі та інструментарій із іншими системоутворюючими засадами і інструментами державного регулювання, зокрема пріоритетними напрямами внутрішньої та зовнішньої політики держави та економічної політики у сфері експорту, імпорту, оптової, роздрібної торгівлі тощо, адже державна регуляторна політика в господарській діяльності виступає комплексним інструментом їх реалізації за допомогою методів та механізмів державно- приватного партнерства;

2) державне правове регулювання у сфері підприємницької діяльності має стати найважливішим елементом управлінських процесів у нашій країні з урахуванням таких факторів: а) будь-які зміни в господарській сфері повинні відбуватися в рамках загальної концепції, заздалегідь сформованої і схваленої у встановленому законом порядку, що виключить можливість здійснення державними органами несумісних між собою заходів впливу на господарську діяльність; б) налагодження загальнодержавного обговорення

проектів регуляторних актів, що дозволить сформувати ефективне не лише для держави, а й для всіх підприємців внутрішньоузгоджене законодавство;

3) механізми та напрями реалізації державного впливу у сфері підприємництва в Україні повинні бути адаптовані до європейських принципів і реалізовані на засадах підзвітності державної діяльності суспільству, дотримання ефективності державного регулювання й управління, субсидіарності та пропорційності, прозорості інформації в прийнятті регуляторних рішень, врахування ефекту масштабу дії регуляторних актів у контексті управління ризиками в господарській діяльності тощо.

Таким чином, підприємницька діяльність в Україні набула юридичного закріплення. Однак проблема розвитку підприємницької діяльності і до цього часу залишається гострою й актуальною. Оскільки підприємницька діяльність в Україні, за досить тривалий час, була визнаною та стала офіційно дозволенною, то її відродження відбувається із значними труднощами. На розвиток підприємницької діяльності негативно впливає недосконаліть законодавства про підприємництво та пов'язана з нею законодавча база про оподаткування, незважаючи на спрощені режими та інші податкові пільги. Особливо для малого та середнього бізнесу.

Безпосередній процес утворення (державної реєстрації), процесу підприємницької діяльності та її припинення в Україні регламентувалася понад 70 законами прийнятими Верховною Радою, 42 – постановами Кабінету Міністрів України та 44 – указами Президента України. Лише упродовж 1996-2016 рр. до цих законодавчих актів було внесено близько 1200 змін та доповнень, які часто суперечили вже чинним нормам, або зовсім їх заперечували [52, с. 123]. Хоча з ухваленням Конституції та прийняттям Господарського та Цивільного кодексів України підприємницька діяльність набула більш чітких юридичних норм. Кодифікація законодавчих актів частково усунула правові неузгодженості в становленні підприємницької діяльності, але недоліки її правового регулювання залишились.

Аналіз чинного законодавства, свідчить про те, що правова неузгодженість гальмує розвиток підприємницької діяльності, а правові недоліки й розбіжності, правопорушники використовують для вчинення різних правопорушень. На підприємницьку діяльність негативно впливає несистемність у прийнятті актів податкового законодавства, високі податкові ставки та намагання держави поповнити бюджет за рахунок субєктів підприємництва.

Отже, у вирішенні трансформаційних проблем перехідної економіки нашої держави малі та середні суб'єкти підприємництва відіграють важливу роль середовища, що створює сприятливі умови налагодження дії ринкових механізмів. Такі механізми повинні поступово замінити механізми державного регулювання економіки, звести їх дію до необхідного мінімумув. Слід також додати, що у ринковій економіці найважливіше місце займають малі та середні підприємства, оскільки вони протистоять монополіям і слугують економічним фактором втримання зростання цін і насичення ринку товарами та послугами.

Діючим законодавством України в якості основного критерію для віднесення підприємства до категорії малого передбачені тільки обсяги його господарського обороту і максимальні розміри чисельності робітників по укрупненим групам галузей. Правове забезпечення перспективної діяльності малих та середніх підприємств повинно бути спрямоване на забезпечення: 1) динамічності організаційної форми в залежності від зміни потреб виробництва оперативно перелаштовувати його на нові технології і продукцію; 2) готовності до комерційного ризику з метою завоювання ринку в умовах конкуренції; 3) більш високого рівня залежності від кінцевого результату праці робітників малого чи середнього підприємства, 4) відносним зниженням вартості готової продукції за рахунок скорочення витрат виробництва; 5) оперативності та ефективності управління підприємством.

1.3. Особливості правового забезпечення діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва

В Україні правове забезпечення розвитку сектора малого та середнього підприємництва розвивається не належним чином по ряду причин. Об'єктивні проблеми суб'єктів малого та середнього підприємництва, пов'язані з внутрішніми властивостями цього економіко-правового явища і загальними проблемами перехідного періоду розвитку вітчизняної економіки. Також на практиці можуть бути відокремлені штучно створені проблеми, що перешкоджають нормальному розвитку підприємницької активності. Розглянемо вищеперераховані проблеми докладніше.

До об'єктивних проблем малого та середнього підприємництва можна віднести проблеми суб'єктів цього сектора, які полягають у неналежному правовому урегулюванні ряду соціально-економічних проблем, серед яких:

- висока чутливість суб'єктів сектору до несприятливих фінансово-економічних факторів;

- обмежений доступ до фінансових та кредитних ресурсів через значну нестабільність підприємств сектору;

- складність залучення висококваліфікованих фахівців;

- незбалансованість досвіду підприємця-початківця;

- значний ступінь ризику банкрутства при розробці та впровадженні у виробництво нового виду продукції;

- надто значна вирогідність банкрутства на початковому етапі існування та інше [17, с. 12].

Вирішенню значної частки проблем такого роду повинна сприяти держава за допомогою ретельно розробленої системи нормативно-правового забезпечення малого та середнього підприємництва. Однак, проведені нами дослідження показують, що у науковій юридичній літературі існує думка про те, що надмірна опіка держави над малим та середнім підприємництвом при допомозі різноманітних важелів організаційної та фінансової політики,

скоріш за благо, може завдати шкоду підприємствам сектора, зробити їх слабкими і немічними. Суб'єкт підприємницької діяльності завжди повинен відчувати, що поряд з ним крокує банкрутство. Ця загроза стимулює його бажання працювати краще. Тому «незамортизована» державою частина цих проблем виступає у ролі необхідного селективного механізму «природного відбору», призначенням якого є звільнення суспільства від нежиттєспроможних підприємницьких структур та загартовування найбільш сильних, перспективних суб'єктів підприємницької діяльності. Тобто проблеми, віднесені до цієї групи, є цілком природними, характерними для сектора взагалі. І вони не заважають потужному його розвитку, а навпаки, містять протиріччя, з яких черпає енергію цей розвиток [97, с. 114].

За нашим переконанням, дана позиція не може у повному обсязі існувати в сучасних суспільно-економічних умовах розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва по причині незабезпечення державою належного рівня їх самостійної фінансової стійкості.

Продовжуючи характеристику особливостей правового забезпечення діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва зазначимо наступне. До загальних проблем перехідного періоду можна віднести проблеми, що стали наслідком реформування економіки, трансформування відносин власності і, мабуть, для основної маси населення – у деякій мірі «форсованого перелому економічної свідомості» [91, с. 66].

Висвітлимо перелік таких проблем:

- обмеженість фінансових та кредитних ресурсів у населення (для створення власної справи) та у держави (для надання допомоги суб'єктам малого підприємництва);

- відсутність розвиненої ринкової інфраструктури на загальнодержавному, регіональному, місцевому рівнях;

- недостатність фахових знань та досвіду у населення щодо зайняття малим підприємництвом;

- відсутність традицій підприємництва у суспільстві;

- недостатнє інформаційне та консультативне забезпечення;

- розрив економічних зв'язків між підприємствами;

- загальне падіння виробництва в країні;

- обмеженість внутрішнього попиту та наявність кризи збуту на внутрішньому ринку у зв'язку зі зниженням реальних доходів основної маси населення та браком вільних фінансових коштів у підприємств;

- зростання цін і тарифів на нафтопродукти, електроенергію, сировину, матеріали тощо;

- слабка система самоорганізації суб'єктів малого підприємництва;

- негативне психологічне ставлення населення до підриємців;

- недовіра західних партнерів та інше[27, с. 115].

Слід зазначити, що суб’єкти малого та середнього бізнесу у перехідній економіці виконують низку специфічних соціально-економічних функцій:

1. Сприяння процесам демонополізації, приватизації та роздержавлення економіки, стимулювання розвитку економічної конкуренції, формування численних суб’єктів ринкового господарства, орієнтованих на попит, конкуренцію тощо.

2. Залучення до економічного обороту матеріальних, природних, фінансових, людських та інформаційних ресурсів, які “випадають” з поля зору великих компаній.

3. Поліпшення становища на ринках шляхом забезпечення еластичності їхньої структури, врегулювання попиту, пропозиції і цін, принаймні часткової компенсації втрат пропозиції на період реструктуризації великих компаній, індивідуалізації пропозиції та диференціації попиту, насичення ринків, задоволення специфічних місцевих потреб.

4. Вивільнення великих підприємств від виробництва нерентабельної для них дрібносерійної та штучної продукції, яка задовольняє індивідуальний попит, підвищення тим самим ефективності їхньої діяльності. Великим компаніям укладення кооперацийних угод з малими підприємствами дозволяє підвищити гнучкість виробництва, зменшити комерційний ризик.

5. Забезпечення додаткових робочих місць, подолання прихованого безробіття, надання роботи працівникам, вивільненим в ході реструктуризації великих підприємств.

6. Стимулювання підвищення ділової активності населення та розвитку середнього класу, який становить соціальну базу економічних реформ, забезпечує стабільність суспільства.

7. Пом'якшення соціальної напруженості завдяки ослабленню майнової диференціації та підвищенню рівня доходів населення.

8. Збільшення гнучкості національної економіки та ринкової пропозиції у відповідності до сучасних умов відкритої економіки.

9. Сприяння процесу демократизації суспільства, раціоналізації системи економічної організації та управління [33, с. 17].

Попри досить незначну соціально-економічну важливість окремих підприємств, малі та середні суб'єкти підприємництва в перехідних економіках набувають досить швидкого розвитку. Це обумовлено їхніми вагомими конкурентними перевагами в інституційній структурі економіки, якими є:

– мобільність, здатність до швидкого реагування на зміни кон'юнктури ринку, оперативність освоєння нової продукції та зміни обсягів виробництва в межах виробничих можливостей;

– дрібносерійне виробництво, можливість підвищення ефективності за рахунок вузької спеціалізації, технологічна гнучкість виробничих процесів;

– низька капіталоємність, швидка окупність вкладень, невисокі експлуатаційні та накладні витрати підприємства;

– здатність до якнайповнішої мобілізації доступних ресурсів, включаючи оперативне використання досягнень науково-технічного прогресу (в технічній, економічній, організаційній, інформаційній сферах);

– раціональна організація підприємства, обумовлена максимальним зближенням менеджменту, маркетингу та виробничого процесу;

– оптимальні можливості для реалізації мотивів та схильностей до підприємницької діяльності [14. с. 118].

Крім вище перерахованих проблем об'єктивного походження, з якими зустрічаються малі та середні підприємництва в Україні, та які потребують системного нормативно-правового урегулювання, також можна виокремити штучно створені проблеми, до яких відносять, перш за все, неефективну нормативно-правову урегульованість економічних процесів та організаційних процедур щодо створення та функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва, що пов'язана з проблемами реєстрації, ліцензування, контролю, системи обліку та звітності, різного роду зборів і платежів.

З цього приводу В. М. Бевзенко зазначає, що сьогодні кожний з етапів легітимації підприємницької діяльності жорстко зарегульовано. При цьому вони всі разом не узгоджені між собою і перетворюють встановлений законодавством заявницький тип започаткування підприємницької діяльності в Україні на дозвільницький, коли потенційний суб'єкт підприємницької діяльності стає залежним від численних дозволів різноманітних інстанцій. Дезорганізує роботу суб'єктів малого підприємництва значна кількість контролюючих органів, кожний з яких діє за власними нормативними та інструкційними документами, що не погоджені між собою, має місце дублювання контролюючих функцій організаціями різних рівнів влади, що приводить до надмірної кількості перевірок [5, с. 107].

Спостерігаються також адміністративні обмеження підприємницької діяльності малих та середніх суб’єктів з боку органів місцевої влади, які пов'язані з необхідністю виконання підприємцями обов'язкових правил і процедур, що передбачені актами органів влади різних рівнів. Все це, а також невизначеність, заплутаність та часті зміни законодавства призводить до того, що легальні суб'єкти малого підприємництва стають збитковими. Уповільнюються темпи приросту сектору, а значна частина реально виникаючих малих підприємств не реєструється і не звітує про свою

діяльність державі, переходить в «тіньову економіку» внаслідок неможливості працювати в межах офіційної економіки [99, с. 120].

Дійсно, роль державного нормативно-правового регулювання завжди значна: і на етапі становлення ринкових взаємодій, і там, де ринкові відносини є вже усталеними. Такий підхід більш відповідає сучасним реаліям підприємництва. Адже чим складніший економічний механізм, тим складніший і витонченіший інструментарій його регулювання.

У сучасних умовах правове регулювання порядку провадження підприємницької діяльності в Україні здійснюється, виходячи із конкретних історичних умов, що склалися в державі, відповідно до існуючого рівня розвитку економіки, існуючої економічної системи та державного устрою. Держава формує соціально орієнтовану ринкову економіку, створює умови для нормального економічного функціонування і подальшого розвитку виробництва та обороту товарів, оптимального співвідношення приватних та публічних інтересів, дотримання законності при провадженні підприємницької діяльності. Держава створює сприятливі умови для провадження підприємницької діяльності, використовуючи стимули у вигляді встановлених законодавством пільг, дозволів для окремих видів підприємницької діяльності, окремих інструментів податкової політики, а також заходи осуду, покарання, заборони, обов'язку, примусу для збільшення виробництва продуктів, підвищення продуктивності праці, удосконалення структури попиту та пропозиції тощо.

Такі правові засоби призначені, щоб інформувати суб'єктів про можливості вибору варіантів поведінки у межах права, впливати на їхні інтереси у певному напрямку, схилити до того або іншого вчинку [82, с. 34]. За допомогою нормативно-правових актів, що призначені регулювати відносини між державою і суб'єктами підприємництва, а також у колі самих суб'єктів підприємництва, держава здійснює адміністративно-правове регулювання порядку провадження господарської діяльності. Саме завдяки законам та іншим нормативно-правовим актам створюється необхідний

правовий режим забезпечення та охорони публічних і приватних інтересів у сфері підприємництва, визнання статусу суб'єкта підприємницької діяльності, надання прав на зайняття певними видами діяльності, що встановлює обов'язкові вимоги і визначення порядку про- вадження такої діяльності, здійснення контро- лю за провадженням діяльності в даній сфері з метою недопущення небажаних результатів господарської діяльності, стимулювання, під- тримка суб'єктів господарської діяльності та інших видів економічного впливу.

Отже, основною особливістю правового забезпечення порядку провадження підприємницької діяльності є те, що майже усі правовідносини регулюються нормативними актами вищої юридичної сили – законами України. Саме це зумовлює в першу чергу складність адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Накопичення чималого масиву законів, прийняття змін та доповнень до них створюють негативне підґрунтя для функціонування підприємництва.

В.І. Волик зазначає, що закони України, визначаючи загальноправові, економічні та соціальні засади порядку провадження підприємницької діяльності фізичними та юридичними особами на території України, гарантують всім підприємцям, незалежно від обраних ними організаційних форм господарювання, рівні права і створюють рівні можливості для доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів, а також недоторканість майна і забезпечують захист права власності [12, с. 25].

Розглянемо генезис окремих особливостей нормативно-правового регулювання та забезпечення ефективності малого та середнього підприємництва на історичному відрізку побудови незалежності України. Так, починаючи з 1991 року, права юридичної особи усі суб'єкти господарських відносин та не господарюючі суб'єкти набували з моменту їх реєстрації або реєстрації їхніх статутів. Аналіз вищезазначених та інших джерел показав, що поняття «державна реєстрація» законодавець визначав не

завжди однаково. Суб'єкти господарювання та органи реєстрації відразу зіткнулися з низкою проблем при здійсненні державної реєстрації. Усвідомлення наявності проблем у законодавчому регулюванні процедури реєстрації призвело до спроби законодавчого врегулювання проблем, пов'язаних процедурами державної реєстрації.

З цього приводу зазначає В.Л. Яроцький «почала зростати кількість законодавчих та інших нормативно-правових актів, які врегульовували процеси державної реєстрації окремих видів суб'єктів господарювання, було введено «заявницький» принцип реєстрації, процедури перереєстрації та скасування державної реєстрації, скорочено строки реєстрації, встановлено перелік документів, які подавалися для державної реєстрації, встановлено єдині форми свідоцтв про державну реєстрацію, реєстраційних карток (які були одночасно заявою для реєстрації), вимоги до оформлення установчих документів, які пода- ються для державної реєстрації» [92, с.20].

Практика проведення реєстраційної процедури постійно вимагала внесення змін до чинного законодавства для усунення проблем, що виникали при проведенні державної реєстрації, а відсутність системності при прийнятті таких змін до чинного законодавства призвело до виникнення правових колізій, розпорошеності правових норм.

Сьогодні процедура державної реєстрації врегульована Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», а також нормами Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України. Крім того, у законодавстві України визначено органи, які здійснюють державну реєстрацію окремих видів суб'єктів підприємництва.

Слід окремо зазначити, що запровадження ліцензування і визначення переліку видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, та порядок отримання ліцензії визначається Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [71] від 2 березня 2015 року №222, а також

численними відомчими нормативними актами, що визначають особливості порядку отримання ліцензії у певних сферах господарської діяльності.

Проаналізоване законодавство України за на сьогодні відіграє важливе значення у забезпеченні стабільності в економіці держави, які покликані удосконалити процес провадження підприємницької діяльності, забезпечити єдиний підхід до суб'єктів підприємництва, надання однакових прав і обов'язків суб'єктам господарювання та усунення недоліків, що існують у даній сфері. Крім того, держава здійснює регулювання порядку провадження підприємницької діяльності за допомогою переважно підзаконних актів, які не здатні належним чином регламентувати відносини у даній сфері.

Проведені дослідження показують, що прийняття підзаконних актів зумовлене необхідністю усунення прогалин у праві та деталізації відносин. Але постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, господарські нормативні акти міністерств, державних агенств з господарської діяльності у вигляді наказів, інструкцій, положень також ускладнюють впровадження положень законів, створюють негативне підґрунтя, внутрішню неузгодженість та суперечливість, мало сприяють підвищенню якості провадження господарської діяльності та розвитку господарських відносин у сфері малого та середнього підприємництва.

Наразі в Україні загальна кількість нормативно-правових актів, що регулює відносини у сфері провадження підприємницької діяльності, нараховує декілька десятків тисяч і продовжує зростати. Зменшення кількості регуляторних актів на 360, про що заявив прем'єр-міністр України В. Б. Гройсман [77], є мінімальною та несуттєвою, хоча і вірною, дією держави.

Аналіз цього нормативно-правового масиву демонструє величезну кількість необґрунтованих, недоцільних, непрозорих процедур провадження підприємницької діяльності суб'єктами малого та середнього бізнесу, а збільшення обсягу нормативних актів мало сприяє підвищенню якості правової охорони порядку провадження підприємицької діяльності. Численні

порушення порядку провадження підприємницької діяльності призводить до негативних наслідків для держави, несвоєчасного надходження або ненадходження податків, обов'язкових платежів та зборів до бюджетів різних рівнів, що свідчить про низку недоліків у даній сфері, є відображенням проблеми відсутності правового забезпечення необхідного балансу між державним регулюванням економіки і створюваними в процесі реформ новими ринковими механізмами [19, с. 12].

Таким чином, основною с особливістю правового забезпечення діяльності субєктів малого та середнього бізнесу є складність правового регулювання порядку провадження підприємницької діяльності в Україні. Також існує низка інших проблем, в основі яких лежать нестабільність законодавства, неоднозначність розуміння окремих норм, непрозорість дозвільних процедур, обтяжливість та необґрунтованість існування величезного обсягу діючих дозволів, дублювання повноважень і функцій дозвільних органів, неврегульований порядок взаємодії різних органів влади під час вико- нання ними своїх функцій.

Створення державою чітких механізмів, наказів та ірієнтирів для провадження підприємницької діяльності дозволить суб'єктам малого та середнього бізнесу ефективно впливати на таку діяльність з метою вирішення завдань, що визначають економічну функцію держави в умовах ринкової економіки. Адже існування великої кількості нормативних актів, як показує практика, не завжди означає високий рівень правового регулювання тієї чи іншої сфери діяльності, а навпаки, створює необхідність впорядкування наявної бази шляхом не прийняття додаткових підзаконних актів, а удосконаленням тих, що існують, шляхом прийняття законів на основі наявних підзаконних актів, які б регулювали відносини, лише на рівні закону.

РОЗДІЛ 2.
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

2.1 . Організаційно-правові механізми забезпечення діяльності малих та середніх суб'єктів підприємництва

Орієнтація нашої держави на вступ до Європейського співтовариства з його стандартами та вимогами до системи управління і законодавства зумовлюють необхідність масштабного реформування сфери підприємництва, а також побудови взаємостосунків суб'єктів підприємництва з державою на нових засадах. Безумовно, однією з основних функцій держави є забезпечення економічної безпеки України та добробуту її громадян шляхом захисту конкурентного ринкового середовища, реалізації конституційного права кожного громадянина на підприємницьку діяльність, формування сприятливого та передбачуваного правового поля для реалізації відповідного права.

Формування правових механізмів забезпечення підприємницької діяльності створює необхідні передумови для розв'язання низки наявних економічних та соціальних проблем. Хоча в Україні загалом сформовано законодавство, яким визначено правові засади державної політики у сфері підприємницької діяльності, про що надано характеристику у першому розділі роботи, однак неефективна робота державних органів, відсутність чіткого визначення окремих процедур не дають змоги забезпечити належне додержання усіх його вимог.

На нашу думку, наявні засоби державного забезпечення сфери підприємництва суб'єктів малого та середнього бізнесу нині стали неефективними та потребують перегляду, а накопичені впродовж останніх років проблеми у сфері формування і реалізації забезпечувальної політики

стримують розвиток підприємницької діяльності. Тому нагальними наразі є вдосконалення дозвільних процедур і реєстрації речових прав на майно, спрощення процедур відкриття та закриття підприємств чи набуття і скасування фізичною особою статусу підприємця.

Важливим залишається проблематика: реформування сфери надання адміністративних послуг, пом'якшення податкового навантаження, розвитку інфраструктури для надання суб'єктам малого та середнього підприємництва фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, науково-технологічної, консультативної, маркетингової, кадрової та освітньої підтримки, підвищення ролі підприємництва, конкурентоспроможності економіки держави, та, відповідно, покращання місця України в рейтингу легкості ведення бізнесу.

На нашу думку, саме механізм організаційно-правового забезпечення державної політики у сфері підприємницької діяльності, як самостійна наукова категорія, може забезпечити чітке бачення усієї діяльності органів публічного адміністрування з упровадження права кожного на здійснення підприємницької діяльності у життя, дає можливість провести аналіз такої діяльності, визначити існуючі проблеми та надати рекомендації щодо її покращання.

У юридичних словниках поняття «механізм» використовується лише як складова юридичних термінів для обґрунтування певних правових явищ в теоретико-дослідницьких працях науковців, проте як самостійне поняття категорія «механізм» відсутня (як, наприклад, у Юридичній енциклопедії, що вийшла друком у 6 томах, Юридичному словнику – довіднику, у юридично-термінологічному тлумачному словнику та інших довідниках) [14, с. 48].

В ході дослідження певних правових явищ та досліджуючи юридичні джерела, що характеризують різні правові динамічні процеси та явища, а також функціонуючі соціально-правові інститути, як наголошує С.С. Вабищевич, більшість авторів у своїх наукових працях застосовують термін «механізм» [8, с. 11]. Такий термін, наприклад, застосовується, коли

аналізують поняття «механізм держави», його використовують при обґрунтуванні поняття «механізм правового впливу», а також як «механізм управління», при розкритті сутності та буття такого правового явища як «механізм правового регулювання». Також це словосполучення використовується при відображенні таких правових явищ як «механізм реалізації норм права» та «механізм адміністративно-правового регулювання», а також «механізм адміністративно-правового захисту».

Слід зазначити, що у юридичній літературі організаційно-правовий механізм забезпечення прав та свобод людини і громадянина досить часто ототожнюється з механізмом адміністративно-правового регулювання, котрий визначають як:

- сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права;

- сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, що виникають в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності держави [33, с. 44].

До організаційно-правових засобів, як правило, вчені відносять:

- норми права, правові відносини, акти реалізації прав і обов'язків;

- акти тлумачення норм адміністративного права [13, с. 34].

Тлумачення та осмислення сутності механізму правового забезпечення тісно пов'язане з розумінням правового регулювання. У межах інструментальної інтерпретації правове регулювання аналізується у вигляді складової частини правового впливу. Однак більш прийнятною є позиція, за якою правовий вплив та правове регулювання розглядаються в якості самостійних форм дії права. За такого підходу механізм дії права охоплює механізм правового регулювання та механізм правового впливу. З іншого боку, правове регулювання та механізм правового регулювання є різнопорядковими явищами правової дійсності.

Такий механізм є складовою частиною (компонентом) правового регулювання, що забезпечує його функціонування. Неврахування цієї умови

призводить до ототожнення правового регулювання та його механізму. Така точка зору в цілому характерна для прихильників комплексного, насамперед діяльнісно-інструментального, підходу до трактування механізму правового регулювання. Враховуючи сильні та слабкі теоретико-методологічні сторони наявних способів осмислення механізму правового регулювання, зроблено вибір на користь інструментального. Головний аргумент – його відповідність вихідній загальноприйнятій інтерпретації права як особливого регулятора суспільних відносин.

Використовуючи вище зазначенв напрацювання, окреслимо, що під механізмом правового забезпечення (впливу) потрібно розуміти систему правових засобів, за допомогою яких забезпечується стабільність суспільних відносин шляхом найбільш оптимального поєднання індивідуальних, громадських та державних інтересів членів соціуму з метою створення умов для прогресивного розвитку кожної особистості.

В.М. Бевзенко зазначає, що означений механізм характеризується низкою ознак. Особливу увагу потрібно акцентувати на забезпеченні системно-функціонального, взаємокорелятивного бачення правових засобів, зокрема норм права та її окремих різновидів, у процесі правового регулювання суспільних відносин [7, с.107].

Таким чином, сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких поведінка суб'єктів господарювання приводиться у відповідність до вимог і дозволів, що містяться в нормах права, називається механізмом адміністративно-правового регулювання господарської діяльності.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що вказаний механізм як комплексне явище забезпечення на сучасному етапі функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва включає такі складові:

1) норми права, які фактично виступають його основою, оскільки саме з юридичних норм, їх змісту розпочинається правовий вплив на відносини, що виникають у процесі господарської діяльності між суб'єктами

господарювання і органами публічної адміністрації. Якість правового регулювання сфери господарювання залежить не лише від того, якою мірою норми права враховують закономірності господарських відносин, а від рівня загальної та правової культури законодавчого корпусу;

2) правові відносини, які виникають між суб'єктами господарювання, а також між регуляторними органами, органами публічної адміністрації та суб'єктами господарювання виступають визначеною у правовій нормі моделлю поведінки суб'єктів господарювання;

3) акти реалізації прав і обов'язків як дії суб'єктів господарювання згідно з приписами правових норм. Реалізовуватися права і обов'язки можуть як у межах певних правовідносин, так і у вигляді окремих актів. На процес правового регулювання господарської діяльності завжди істотно впливають такі чинники, як законність, правосвідомість і правова культура. Механізм адміністративно-правового забезпечення деякі автори розуміють як засіб здійснення державно-владних повноважень під час адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають у відповідній сфері, що здійснюється уповноваженими на це державними органами з метою забезпечення функцій держави [19, с. 28].

З огляду на те, що адміністративно-правове забезпечення в сфері підприємництва передбачає, насамперед, регулювання за допомогою норм адміністративного права суспільних відносин, що виникають для та в процесі реалізації права кожного на підприємницьку діяльність, в загальному розумінні терміни «механізм забезпечення державного регулювання господарською діяльністю» та «механізм адміністративно-правового забезпечення регуляторної політики в сфері господарювання» у теорії адміністративного права можна вважати тотожними поняттями.

Додатковим доказом такої позиції є той факт, що засоби державного забезпечення у сфері підприємництва формуються органами публічного адміністрування чи їх посадовими та службовими особами, котрі мають відповідні владні повноваження (в тому числі й делеговані), у процесі

діяльності яких утворюються суспільні відносини, врегульовані адміністративним правом. Діяльність органів публічної адміністрації у взаємовідносинах з суб'єктами господарювання є адміністративно-правовою.

Досліджуючи адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави Ю.О. Ольвінська, зазначає, що лише ті з елементів, які за своєю спрямованістю та значенням здатні виконувати роль засобів впливу на певний об'єкт з метою забезпечення належного етапу його існування варто включати до складу адміністративно-правового механізму [46].

Такими є: норми права та нормативні акти; юридичні факти; акти застосування права, реалізації прав і обов'язків; принципи та інструменти, методи регулювання, а також процедури і алгоритми реалізації діяльності, включаючи техніки і технології управління; відповідне забезпечення (політичне, правове та інформаційне тощо)

Наявний доробок дає змогу сформулювати визначення механізму адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері малого та середнього підприємництва як системи взаємопов'язаних і взаємодіючих правових заходів та засобів, спрямованих на створення умов, необхідних для повноцінного здійснення права кожного на підприємницьку діяльність у вигляді його визнання, гарантованості, реалізації, охорони, захисту та відновлення в разі порушення, а також на врегулювання адміністративно-господарських відносин між регуляторними органами, органами публічної адміністрації та суб'єктами господарювання, створення реальних умов для свободи підприємництва, вільної конкуренції, із покладанням на державу лише створення правил для функціонування таких відносин і контроль за їх виконанням.

Вказаний механізм будучи взаємодоповнюючою, органічно пов'язаною і взаємодіючою між собою системою елементів діяльності органів публічної адміністрації, регламентованих адміністративно-правовими нормами, спрямований на удосконалення адміністративно-господарських відносин між

державою, суб'єктами господарювання та громадянами і на зменшення регуляторного тиску на суб'єктів господарювання шляхом спрощення процедур державного регулювання сфери господарювання.

Сутність цього механізму полягає в тому, що він виконує подвійну роль: з одного боку, виступає регулятором адміністративно-господарських відносин, що виникають під час здійснення регуляторної політики у сфері господарювання між органами публічної адміністрації та суб'єктами господарювання, а з іншого, – є адміністративно-правовою гарантією збереження можливості реалізації визначених Конституцією та законами України прав та інтересів суб'єктів господарювання.

Крім того, необхідно зазначити, що зміст механізму адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері малого та середнього підприємництва розкривається через визначення мети, завдань, напрямів, об'єктів, суб'єктів, форм та методів здійснення регуляторної політики у цій сфері, що виявляється в обов'язку держави не лише закріпити права та свободи суб'єктів господарювання на найвищому рівні, а й створення всіх необхідних умов для їх належної реалізації.

Деталізуючи таку дефініцію зазначмо, що державою мають бути вжиті всі заходи як політичного, соціально-економічного, інформаційно-пропагандистського, організаційного, правового, спеціального та іншого характеру, спрямовані на забезпечення права кожного на здійснення легальної господарської діяльності, виявлення, попередження та усунення об'єктивних і суб'єктивних причин, що породжують й сприяють порушенню цього права, а також забезпечення прийняття економічно доцільних та ефективних регуляторних актів, здійснення з боку держави контролю і нагляду в сфері господарювання для усунення незаконності, що може призвести до негативних наслідків як для суб'єктів господарювання, підприємців та споживачів, так і для економіки країни.

Так, нормативно-правовий блок вказаного механізму включає сукупність нормативно-правових актів, які створюють правові умови для

здійснення державної регуляторної політики у сфері господарювання, а саме правові норми, за допомогою яких здійснюється: закріплення повноважень, які покликані забезпечувати діяльність, спрямовану на підготовку, прийняття, відстеження результативності та перегляд регуляторних актів, що здійснюється регуляторними органами, фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, територіальними громадами в межах, у порядку та у спосіб, визначених чинним законодавством України; зміна чи скасування окремих нормативно-правових актів, визначення сфери їх дії та кола учасників тощо. Значення нормативно-правового блоку полягає в тому, що саме він надає зазначеному механізму юридичної форми та забезпечує практичне втілення у життя.

В свою чергу, інституційно-організаційний блок механізму адміністративно-правового забезпечення державної регуляторної політики у сфері господарювання являє собою сукупність державних та недержавних інституцій, а також посадових осіб, якщо відповідно до законодавства вони мають повноваження одноосібно приймати регуляторні акти, а також здійснювати регуляторну діяльність, спрямовану на підготовку, прийняття, відстеження результативності та перегляду регуляторних актів, що здійснюється як регуляторними органами, органами публічної адміністрації, так і фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, територіальними громадами [89, с.11].

Процедурно-функціональний блок механізму адміністративно-правового забезпечення державної правової політики у сфері підприємництва включає принципи, інструменти, форми та методи адміністративно-правового регулювання, а також процедури і алгоритми забезпечення здійснення органами публічної адміністрації державної регуляторної політики у сфері господарювання, включаючи техніки і технології державного управління та державного регулювання господарської діяльності.

До забезпечувального блоку механізму адміністративно-правового забезпечення державної регуляторної політики у сфері господарювання

входять такі складові як кадрове, наукове матеріально-технічне та інше забезпечення.

Інформаційно-аналітичний блок цього механізму включає: аналіз стану розвитку господарської діяльності та підприємництва у державі; аналіз стану впровадження регуляторних актів і досягнення ними цілей, задекларованих при їх прийнятті; аналіз впливу регуляторних актів на ринкове середовище, забезпечення прав та інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави; дослідження відповідності проектів регуляторних актів принципам державної регуляторної політики, а також формам і рівню державного регулювання господарської діяльності; інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності у сфері господарювання.

Як бачимо, складовими частинами механізму адміністративно-правового забезпечення державної правової політики у сфері малого та середнього підприємництва виступають елементи, які значною мірою впливають на його ефективність. Тобто від злагодженої взаємопов'язаної роботи його елементів залежить дія всього механізму. Підвищення ефективності дії вказаного механізму може бути здійснено лише за умови подальшого удосконалення окремих його блоків та елементів, що входять до їх складу.

Отже, державою мають бути вжиті всі заходи політичного, соціально-економічного, організаційного, правового та іншого характеру, спрямовані на забезпечення права кожного громадянина на здійснення легальної господарської діяльності, виявлення, попередження та усунення об'єктивних і суб'єктивних причин й умов, що породжують та сприяють порушенню цього права, а також на забезпечення прийняття економічно доцільних й ефективних регуляторних актів, здійснення з боку держави контролю та нагляду у сфері господарювання для усунення незаконності, що може призвести до негативних наслідків як для суб'єктів господарювання, підприємців та споживачів, так і для економіки держави.

Незважаючи на те, що в Україні проявляється істотне вдосконалення законодавства про державне забезпечення малих та середніх суб'єктів підприємницької діяльності, особливо у частині державної реєстрації, дозвільної діяльності, оподаткування, страхування, патентування, квотування, стардантизації, сертифікації тощо, прогалини у правовому регулюванні даних важливих суспільно-економічних процесів повною мірою не заповнені, що на нашу думку, є підставою та стимулом для подальших наукових досліджень у царині даної проблематики.

На державному рівні визначаються мінімально необхідні нормативи функціонування ринку малого підприємництва, його загальні межі. Держава повинна забезпечити спрощення законодавства, визначити обсяги прав та обов'язків суб'єктів малого бізнесу, межі втручання місцевих органів виконавчої влади у підприємницьку діяльність. Крім використання нормативів прямої дії, держава повинна здійснювати економічне регулювання ринкового середовища, створюючи сприятливі умови для функціонування суб'єктів малого та середнього бізнесу через податкову, митну, грошову-кредитну, зовнішньоекономічну системи, а також за допомогою інших заходів макроекономічному характеру. Тобто можна говорити про вирішальну роль держави у цьому процесі.

Конкретні напрями, форми та заходи, здійснювані державою й цій сфері, повинні реалізовуватися через Державну програму розвитку малого підприємництва, яка, в свою чергу, має стати невід'ємною частиною Програми соціально-економічного розвитку України. Формування та реалізацію державної політики у сфері малого бізнесу перш за все повинні проводити Міністерство економіки та Міністерство фінансів України. Створення ж окремого державного органу з підтримки підприємництва, який би взяв на себе функції формування державної політики істотних зрушень не дасть.

Макроекономічне регулювання ринкового середовища суб'єктів малого та середнього підприємництва не може охопити всіх його аспектів, врахувати

особливості територій. Практичний досвід показує, що на формування і функціонування ринкового середовища для суб'єктів малого підприємництва на рівні регіонів мають впливати щонайменше чотири групи заходів:

1) стимулювання пропозиції суб'єктів малого та середнього підприємництва (програми щодо професійної підготовки людей, які б могли зайнятися підприємництвом, диференційована система надання допомоги тощо);

2) стимулювання попиту на продукти та послуги малого та середнього підприємництва;

3) співвідношення попиту і пропозиції суб'єктів малого підприємництва (інформаційна та консультативна діяльність для осіб, які хочуть зайнятися підприємницькою діяльністю, їх професійна орієнтація тощо);

4) допомога регіональному розвитку (фінансова, інформаційно-консультативна, локальні програми розвитку малого підприємництва тощо).

Визначені заході мають стати основою впливу на ринкове середовище за рахунок створення системи регіонального сприяння розвиткові малого та середнього підприємництва. Для цього можна виділити два типи організацій для її підтримки.

По-перше, це структурні підрозділи місцевих органів виконавчої влади та самоврядування – відділи сприяння підприємницької діяльності. Поряд з суто виконавськими функціями реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності, видача ліцензій тощо), дані органи мають здійснювати ще цілий ряд інших функцій, спрямованих безпосередньо на підтримку малого підприємництва. Система регіонального сприяння розвитку малого підприємництва на рівні місцевого органу виконавчої влади включає такі функції: організація системи моніторингу за ринковим середовищем суб'єктів малого підприємництва; виділення пріоритетних галузей економіки для розвитку малого підприємництва; формування в регіоні привабливого середовища для інвестицій; створення системи підготовки кадрів для малого

підприємництва; залучення суб’єктів малого підприємництва до розв'язання регіональних проблем; розробка програми розвитку малого підприємництва; створення недержавних структур підтримки малого підприємництва; організація системи навчання; створення фонду підтримки малого підприємництва; залучення міжнародної технічної допомоги; методична допомога; організація єдиного інформаційного поля.

По-друге, це регіональні об’єднання суб'єктів малого підприємництва. Вони повинні створюватися на добровільних засадах, а їх виконавчі дирекції – за рахунок внесків членів об’єднань. Основною метою цих структур мають бути: дотримання вимог державної політики щодо розвитку малого підприємництва з урахуванням інтересів території; узгодження інтересів підприємців з інтересами населення; поєднання розвитку малого підприємництва з вирішенням соціально-економічних проблем територій; сприяння концентрації фінансових ресурсів для розвитку підприємництва; участь у розробці регіональних програм сприяння малого бізнесу.

Отже, головною складовою системи загальнодержавного та регіонального сприяння розвитку малого та середнього підприємництва повинна стати нормативно-правові акти, регуляторна діяльність органів публічної адміністрації, відповідні програми. У довгостроковій перспективі розвитку суб’єктів малого та середнього підприємництва повинні вирішуватися стратегічні цілі. Механізм функціонування цієї системи полягає у формуванні за допомогою правової науки напрямку наукових розробок за вказаними напрямами дослідження. Практична ж реалізація теоретичних знань повинна реалізуватися для створення максимально сприятливого середовища функціонування та розвитку суб’єктів малого та середнього підприємництва в Україні.

2.2. Правові режими держави щодо забезпечення підприємницької діяльності малих та середніх суб'єктів

Повний спектр суспільних відносин, що охоплюються предметом права, обумовлює різноманіття видів державних правових режимів, різноманіття завдань, які вони виконують при в процесі забезпечення підприємницької діяльності та способів їх забезпечення. Все це обумовлює труднощі їх класифікації. Класифікація державних правових режимів спрямована на більш глибоке вивчення аналізованого явища, а дослідження критеріїв класифікації адміністративно-правових режимів дозволяє з'ясувати їхній зміст, визначити місце та значення в системі правових режимів.

Більшість науковців обмежують класифікацію адміністративно-правових режимів сферою підприємницької безпеки, метою, часом, територією встановлення чи властивостями суб'єкта (об'єкта). Серед науковців поширеною є думка про те, що використання адміністративно-правових режимів – досить обмежене. Зазвичай вони розглядаються в контексті «правового регулювання заходів, направлених на подолання ситуацій надзвичайного характеру» [12, с. 34], а також розглядають їхній генезис крізь призму понять «суспільна безпека підприємництва», «національна безпека» [43].

Як показують власні дослідження, у більшості підручників з адміністративного права містяться саме такі критерії класифікації адміністративно-правових режимів. Подолання фактично існуючої науково-теоретичної кризи в зазначеному сегменті адміністративного права, на нашу думку, має починатися з поглиблення наукового усвідомлення змісту правового режиму адміністративного права у сфері підприємництва та формулювання доктрини адміністративно-правових режимів як похідних (вторинних).

Саме тому, у ході даної випускної кваліфікаційної роботи, на нашу думку, необхідно визначити зміст критеріїв класифікації державно-правових

режимів у сфері підприємницької діяльності та здійснення їхньої класифікації за визначеними критеріями. Крім того, необхідно з'ясувати критерії класифікації адміністративно-правових режимів підприємництва як системного явища, що в цілому утворює зміст правового режиму адміністративного права.

Адміністративно-правові режими пов'язували з надзвичайними ситуаціями, що викликають необхідність формування спеціального управління, пристосованого для їх усунення, тому їхня класифікація була найпростішою. Наприклад, А. Ф. Шпомер вирізняє правові режими за надзвичайних ситуацій природного й технологічного характеру, надзвичайного стану, воєнного стану, та за інших обставин, які викликають порушення нормальних умов життя [86, с. 66].

У подальших наукових дослідженнях адміністративно-правові режими пов'язували зі ступенем належності до забезпечення зовнішньої та внутрішньої безпеки держави [5, с. 87].

А. Шпомер [86, с. 56] також вирізняє три групи адміністративно-правових режимів, які на нашу думку, необхідно розглянути більш детально.

Перша група охоплює адміністративно-правові режими для певних державних станів, до яких належать режими надзвичайного і воєнного стану, охорони державного кордону (прикордонний режим), митний режим, окремі види зовнішньоторговельної діяльності, зокрема режим прикордонної торгівлі та режим вільних економічних зон. Водночас із названими вище вчений відносить до цієї ж групи і режим протекціонізму.

На наш погляд, ця позиція не зовсім обґрунтована. Безумовно, важливим складником політики протекціонізму є адміністративно-правові засоби і способи її здійснення, наприклад, ті, що їх наводить В. Л. Яроцький (введення спеціальних квот і мита на імпортований товар та ін.) [92, 44]. Але така категорія скорше належить до сфери державної економічної політики, аніж до адміністративно-правових режимів.

Друга група охоплює адміністративно-правові режими для громадян:

- дозвільний режим (придбання вогне пальної зброї та ін.);

- процедури вирішення питань про громадянство;

- порядок в'їзду в країну та виїзду з неї громадян, іноземних громадян та осіб без грома дянства;

- паспортну систему та режим прописки;

- реєстрацію громадських об'єднань та ін.

Третя група об'єднує обліково-легалізуючі режими, що стосуються як офіційної реєстрації юридичних і фізичних осіб, так і регламентації нормативних вимог до окремих видів діяльності.

До них належать:

- державна реєстрація суб'єктів підприємницької (господарської) діяльності;
- ліцензування окремих видів підприємницької діяльності;
- реєстрація учасників зовнішньоторговельної діяльності тощо.

До цієї групи режимів ряд науковців [17; 29; 88] також відносить такі види, як стандартизація і сертифікація, з чим ми повністю погоджуємося, оскільки у забезпеченні правомірної підприємницької діяльності на сучасному етапі такі види державного впливу на різні сегменти підприємницького середовища є вкрай необхідними.

Четверта група об'єднує функціональні адміністративно-правові режими, покликані забезпечувати функції управління в різноманітних сферах діяльності – податковій, бюджетній, страховій. Інвестиційній, санітарній, екологічній та ін.

Запропоновані критерії класифікації адміністративно-правових режимів у своїй основі спрямовані на виокремлення сфер застосування адміністративно-правових режимів і переділяються залежно від різних галузей державного управління.

Існують й інші критерії класифікації адміністративно-правових режимів. С. С. Алексєєв зазначає, що в основі правових режимів лежить той чи той спосіб правового регулювання. У кожному юридичному режимі

можна з достатньою чіткістю визначити його базові, первинні правові інструменти (способи правового регулювання) – заборони, дозволи або позитивні зобов'язання (з цього положення є винятки, пов'язані з багатосторінним характером деяких суспільних відносин, а також із недостатнім відпрацьовуванням у законодавстві самого порядку регулювання) [6, с. 64].

Авторський колектив підручника за редакцією Є. С. Гордієко [14] адміністративно-правові режими переділяють за такими критеріями: за масштабом волі громадян та організацій у використанні їхніх можливостей для реалізації суб'єктивних прав. За цією класифікацією вирізняють пільгові та обмежувальні режими.

Перші надають громадянам та та суб'єктам малого і середнього бізнесу додаткові права і свободи (пільги) у здійсненні ними певних прав чи свобод, наприклад, пільги суб'єктам підприємницької діяльності-фізичним особам учасникам бойових дій або постраждалим від Чорнобильської катастрофи. Інші, навпаки, запроваджують особливі правила використання громадянами-підприємцями та організаціями їхніх прав і свобод або встановлюють заборону на їх здійснення. [19].

Отже, однією з основних ознак «управлінських режимів у сфері підприємництва» є їхня функціональність. Функціональні управлінські режими закріплюють «його (цього порядку) засадничі ознаки, включаючи як окремі функції, так і їхні взаємозв'язки в управлінському циклі (циклах). Такого роду функціональні управлінські режими можуть охоплювати окремі ознаки суб'єкта підприємництва, його об'єкта, а також перебіжні в системі управління складні інформаційні потоки, зокрема документообіг або систему податкової звітності» [73, с.15].

Проведені дослідження даної проблематики показують, що зміст і класифікацію адміністративно-правових режимів слід розглядати відповідно до способів державного управління різними видами та формами підприємницької діяльності у малому та середньому її секторах.

Намагаючись вибудувати класифікацію адміністративно-правових режимів, зазначимо, що слід виходити одночасно з двох підстав. Перша – належність режимів до галузей державного управління підприємницькою діяльністю. Друга – власне функціональна специфіка адміністративно-правових режимів.

На нашу думку, ототожнювати адміністративно-правові режими лише зі сферою державного управління, а й з окремими видами та формами підприємницької діяльності є недостатнім, оскільки, як відомо, предмет адміністративного права сьогодні складають не лише управлінські відносини.

Відомий науковець В. К. Мамутов адміністративно-правові режими у сфері малого і середнього підприємництва поділяє на такі види:

1) за територією: загальнодержавні й такі, що діють в окремих регіонах або місцях;

2) за часом дії: постійні, тимчасові та ситуаційні;

3) за глибиною змін у конституційному статусі громадян та організацій: звичайні та спеціальні;

4) за масштабами волі громадян та організацій у використанні їхніх можливостей для реалізації суб'єктивних прав: пільгові та обмежувальні;

5) за окремими об'єктами: режими заповідників; вогнепальної зброї;

6) за видами діяльності: оперативно-розшукової діяльності, підприємницької діяльності тощо [39, с. 49].

З наведеного бачимо, що, класифікуючи адміністративно-правові режими загальні та в сфері підприємницької діяльності, вчені використовують різні критерії, які суттєво не відрізняються один від одного. Більшість науковців обмежують класифікацію адміністративно-правових режимів сферою безпеки підприємництва, метою здійснення підприємницької діяльності, часом, територією встановлення відповідних режимів (податкові територіальні пільги) чи властивостями суб'єкта (об'єкта).

Наведені вище підходи до класифікації не зазнали великих змін, критерії залишаються стабільними, зміст характеристик адміністративно-

правових режимів майже не змінився. Подібний стан речей може свідчити про своєрідну законсервованість цього питання, яке відіграє одну з вирішальних ролей під час дослідження адміністративно-правових режимів у сфері підприємництва. Особливо це актуально в сучасних умовах збагачення їхніх характеристик. За допомоги здійснення ґрунтовної видової класифікації можна визначити контури ієрархічної побудови адміністративно-правових режимів. Своєю чергою, це допоможе впритул підійти до розв'язання проблеми складових архітектоніки адміністративно-правових режимів, що забезпечують правопорядок у сфері підприємництва.

Окрім того, належним чином проведена класифікація сприяє подальшому систематичному вивченню процесів розвитку інститутів, формуванню і становленню нових підгалузей адміністративного права, докладному ознайомленню з еволюцією цієї правової галузі. Для адміністративного права, як і для будь-якої іншої галузі права, є характерним свій галузевий режим регулювання, специфічність якого проявляється в особливості галузі права, її ролі, функціями, завданнями.

Отже, зміст правового режиму, його внутрішня побудова, підходи до класифікації мають вирішуватися з урахуванням характеристики предмета, методу і мети правового регулювання адміністративного права. Повнота змісту адміністративно-правових режимів розкривається з обранням критеріїв класифікації. Адже класифікація, як зазначає О. Менюк – це не тільки спроба нашої свідомості, спираючись на визначені ознаки дійсності, упорядкувати наші знання про неї, а й одночасно відображення повноти і глибини знання [42, с. 63].

На нашу думку, головне у класифікації адміністративно-правових режимів забезпечення суб'єктів малого та середнього секторів підприємницької діяльності – не пошук нових критеріїв, а вибір таких, які дозволили би виробити достатньо повну уяву про типологію адміністративно-правових режимів. Використання онтології та гносеології, як методів пізнання адміністративно-правових режимів, слід

використовувати в дослідженні структурно- функціональних характеристик правового режиму адміністративного права.

Онтологічні критерії класифікації правового режиму адміністративного права дозволять нам дослідити його зміст, обираючи галузеву ознаку (предмет правового регулювання), гносеологічні критерії класифікації дозволять з'ясувати всю різноманітність адміністративно-правових режимів, що діють у межах галузі адміністративного права, всередині того чи того адміністративно-правового режиму. Традиційно в науці класифікація правових режимів здійснюється за галузевою ознакою (предметом правового регулювання). Критерієм класифікації в цьому випадку слугують норми, які містяться в структурі режиму, точніше – належність цих норм до галузі права.

На основі цього критерію можна виокремити у регулюванні підприємницької діяльності малих та середніх суб'єктів: правовий режим адміністративного права, правовий режим цивільного права, правовий режим господарського права, правовий режим аграрного права тощо. Всередині галузі права залежно від специфіки правовідносин, співвідношення прав та обов'язків суб'єктів, наявності в їхніх правах обов'язків або додаткових пільг чи обмежень можна виокремити також підгалузеві, спеціальні галузеві та особливо галузеві режими.

Отже, за належністю норм права, які здійснюють державне регулювання суспільних відносин у відповідних сферах взаємодії публічної адміністрації та з іншими суб'єктами права, можна виокремити підгалузеві та інституціональні. Підгалузеві адміністративно-правові режими створюють підгалузі адміністративного права, а інституціональні – інститути. Також у межах підгалузі права можуть діяти адміністративно-правові режими, які забезпечують реалізацію публічних інтересів у різних сферах діяльності публічної адміністрації, функціонування самих органів публічної адміністрації.

У цілому сфера застосування адміністративно-правових режимів у системі забезпечення підприємницької діяльності є досить широкою, всі суспільні відносини, що регулюються адміністративним правом, можна вважати режимно-організаційними. Режимна організація публічного управління, публічного адміністрування знаходить свій прояв у сукупності адміністративно-правових режимів, є найбільш доцільним інструментарієм вивчення особливої частини адміністративного права, оскільки, на наш погляд, дає практичну уяву про регулятивне значення галузі адміністративного права та сфери його застосування.

Адміністративному праву, як і будь-якій іншій галузі права, притаманні специфічні режими правового регулювання підприємницької діяльності, які визначаються особливостями галузі права, її значенням, завданнями, функціями.

На наш погляд, залежно від специфіки підприємницьких відносин адміністративно-правові режими можуть установлюватися як залежно від видів діяльності органів публічної адміністрації, як відносно певних об'єктів, так і регламентувати відносини між суб'єктами підприємництва та державою, проте виключно у межах адміністративного права.

Варто погодитися з Р.С. Мельник, що на підставі реалізації адміністративно-правового режиму підприємницької діяльності слід виходити з публічних інтересів, які забезпечуються адміністративним правом і до яких належать: інтереси держави; інтереси органів публічної адміністрації; забезпечення бюджетування через систему оподаткування; захист порядку управління; реалізація публічних інтересів у різних сферах економічної, соціальної, культурної та іншої діяльності; виконання митного режиму та уникнення контрабанди як способу підриву фінансово-бюджетної політики держави; інтереси державної без пеки [41, с.43].

Кожна держава повинна забезпечувати власні інтереси, інтереси суспіль ства та громадян у сфері підприємницької діяльності, подолання надзвичайних фінансово-економічних ситуацій, забезпечення необхідного

прожиткового мінімуму населення, припинення злочинності у податковій, бюджетній, страховій, інвестиційній, зовнішньо-економічній сфері, підтримання правопорядку, вільної торгівлі, тощо. З цією метою і вводяться відповідні адміністративно-правові режими у сфері підприємництва, спрямовані на забезпечення прав і свобод людини, здоров'я громадян, гарантування національної безпеки в різних сферах, захисту інтересів держави.

Отже, адміністративно-правові режими регулювання підприємницької діяльності всередині галузі адміністративного права забезпечують публічні інтереси в різних сферах діяльності органів публічної адміністрації: адміністративно-політичній, економічній, соціальній, культурній. Адміністративно-правові режими слугують саме тим інструментарієм, завдяки якому забезпечується функціонування відповідних суспільних відносин, належне виконання органами публічної адміністрації своїх зобов'язань на засадах непорушності конституційних прав і свобод людини та громадянина у здійсненні підприємницької діяльності, реалізації суб'єктами права їхніх прав та обов'язків.

З іншого боку, адміністративно-правові режими забезпечують функціонування й самих органів публічної адміністрації. Вони пов'язані з їхньою внутрішньою діяльністю. Наприклад, до цих адміністративно-правових режимів можна віднести: режими публічної служби; режим бюджетного та податкового регулювання; режими забезпечення законності та дисципліни; режими обігу інформації в органах публічної адміністрації тощо. Тому можна стверджувати, що адміністративно-правовий режим є засобом забезпечення публічного інтересу в межах адміністративного права у тих сферах суспільного життя, де потрібна цілісна система регулятивного впливу.

Підводячи підсумок, нами зроблена спроба, спираючись на існуючі наукові напрацювання [36; 38; 46; 49] та нормаимвно-правові акти [50; 57; 63; 64] пропонуємо власну класифікацію адміністративно-правових режимів

забезпечення підприємництва, яка, на нашу думку, найбільш повно розкриває своєрідність адміністративно-правових режимів у теорії адміністративного та частково, господарського права.

Отже, за сферами реалізації публічного інтересу весь масив адміністративно-правових режимів регулювання підприємницької діяльності можна переділити на такі види:

1) адміністративно-правові режими у сфері публічного управління, тобто режими функціонування органів публічної адміністрації;

2) адміністративно-правові режими в адміністративно-політичній, економічній та соціально-культурній сфері.

Більш детальне вивчення всіх адміністративно-правових режимів, які функціонують в адміністративно-політичній, економічній та соціально-культурній сферах підприємництва, може слугувати підґрунтям подальших наукових досліджень. Одним із критеріїв для класифікації адміністративно-правових режимів може слугувати специфіка засобів адміністративно-правового регулювання. Тож їх можна переділити на прості (під час здійснення яких використовуються притаманні тільки одному правовому режиму засоби), комплексні (що використовують як власні засоби, так і засоби інших адміністративно-правових режимів) та міжгалузеві (які використовують не тільки норми адміністративного права, а й норми інших галузей права).

Прикладом простого державного правового режиму може слугувати режим оподаткування. Розглядуваний режим характеризується своєю належністю до сфери забезпечення державної економічної безпеки, ним установлюється спеціальний статус суб'єктів як платників податків, зборів та плат відповідно до виникаючих завдань бюджетозабезпечення певних територій та їх населення.

За нашим переконанням найчисленнішу групу адміністративно-правових режимів складають комплексні та міжгалузеві режими. Наприклад, комплексним адміністративно-правовим режимом є режим ліцензування

окремих видів підприємницької діяльності. Водночас цей режим криє в собі різні адміністративно-правові режими, що належать до економічної та соціальної сфери. В такому випадку, діяльність із забезпечення виконання повноважень органів державної влади втілюється у формі адміністративно-правового режиму публічної служби. Слід зазначити, що якщо, наприклад, діяльність у формі державної служби – явище типово публічно-правове, то власне, самі трудові відносини належать до інституту приватного права, адже мають початкову природу відносин трудового права. Прикладами комплексних адміністративно-правових режимів у підприємницькій діяльності можуть бути: режим обігу інформації, режим вільної економічної зони, режим зовнішньоекономічної діяльності тощо.

За видами адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності можна виокремити загальні (більш об'ємні, галузеві) та адміністративно-правові режими, що регулюють конкретну сферу суспільних відносин. За функціональним призначенням адміністративно-правовий режими можна виокремити як регулятивні та охоронні.

Отже, у результаті дослідження порушеної у даному науковому дослідженні охарактеризовано теоретико-правові аспекти адміністративно-правових режимів забезпечення діяльності малих та середніх суб'єктів підприємництва встановлено, що до них відносяться: адміністративно-правовий режим державної реєстрації; адміністративно-правовий режим ліцензування певних видів господарської діяльності; адміністративно-правовий режим стандартизації й сертифікації; адміністративно-правовий режим оподаткування; адміністративно-правовий режим державної підтримки діяльності фізичних осіб-підприємців. Основні види режимів розкрито у наступному підрозділі дослідження.

2.3 Засоби держаного регулювання діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва

Однією з важливих форм забезпечення реалізації державної економічної політики є здійснення державного регулювання підприємницької діяльності. Його зміст, як і зміст управління у будь-якій сфері, розкривається через зміст і характер функцій, що реалізуються у процесі такої діяльності .

З розвитком суспільно-економічних відносин та намаганнями нашої держави піднятися до європейського рівня, необхідною є нова концепція державного регулювання малого та середнього підприємництва, яка повинна виходити з об'єктивних потреб переходу до цивілізованого ринку, враховувати специфічні умови становлення української економіки. Для цього необхідно методологічно вірно визначити сутність і поняття управління, оскільки через останнє забезпечується функціонування й розвиток суспільства як єдиного цілого.

У вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі ще не склалося сталого й загальновизнаного поняття державного управління сферою підприємництва. Одні дослідники трактують його з точки зору суті, реального змісту, інші – форм, котрих воно набирає і у яких функціонує. Найчастіше вказане управління визначається шляхом відмежування одних видів державної діяльності від інших – вся позазаконодавча та позасудова діяльність держави й становить зміст державного управління [84, с.12]. Але таке формальне визначення не розкриває його справжньої суті та призначення.

У деяких випадках з позицій об'єктивних правових підстав управління визначається як виконавча й розпорядча діяльність держави. Але навряд чи можна з цим погодитись, оскільки наведене визначення достатньо не розкриває матеріального змісту управлінської діяльності, не вичерпує її суті. Та й поняття виконавчої й розпорядчої діяльності потребує уточнення.

На нашу думку, є більш продуктивним підхід з точки зору реального змісту державного забезпечення (управління) сферою малого та середнього підприємництва як специфічного виду суспільної діяльності, визначення її характерних рис й ознак. При цьому не треба обмежуватись юридично формальною оцінкою. Подібний підхід характерний для представників загальносоціологічних наукових напрямів, які досліджують проблеми регулювання. Вони визначають останнє переважно як систематично здійснюваний, цілеспрямований вплив людей на суспільну систему в цілому чи на її окремі ланки на підставі пізнання й використання властивих системі об'єктивних закономірностей і тенденцій в інтересах забезпечення її оптимального функціонування та розвитку, досягнення поставленої мсти .

Державне регулювання (управління) сферою малого та середнього підприємництва є складним і багатогранним суспільно-економічним явищем. З ним пов'язане з'ясування суті, змісту та форми держави, розкриття функціональних, організаційно-структурних і політико-правових параметрів виконавчої влади як окремої гілки (сфери) державної влади. Природно, що основний критерій розмежування управління та регулювання як різних способів державного впливу полягає, насамперед, у видах спрямованості та обсягу повноважень компетентних державних органів щодо казенних підприємств.

Так, у наукових працях, присвячених проблемним питанням державного регулювання (управління) сферою підприємницьких правовідносин [8; 12; 31], подаються різні визначення цього поняття і його характерних рис. У концентрованому ж вигляді стосовно управління підприємницькими структурами можна звести до такого:

1) управління підприємницькими структурами є засобом виконання функції держави щодо проведення економічної політики. Провідними в цих відносинах виступають організаційні функції, які реалізуються шляхом управління;

2) управління підприємницькими структурами здійснюється переважно засобами прямого впливу суб'єктів управління на об'єкти;

3) держава як інститут, що організовує та упорядковує діяльність суспільства, врешті-решт, здійснює діяльність в інтересах провідних, впливових верств населення, первинною ланкою яких є особистість.

Розглянуті вище концептуальні риси управління є методологічною передумовою як для визначення поняття та суті державного регулювання, його меж, принципів, методів, так і суб'єкта та об'єкта регулювання, зокрема, казенних підприємств.

Враховуючи спорідненість управління та регулювання як засобів впливу, слід звернути увагу на те, що у більшості монографічних досліджень, присвячених проблемам державного управління, об'єктами останнього визнавались лише окремі елементи або групи, тобто, фактично об'єкт розумівся вузько. У той же час детально В. Авер'янов детально розглядав процеси взаємозв'язків органів, що здійснювали вплив, та об'єктів, які його потребували, динамізм суспільних процесів, на підставі яких моделювались відносини конкретних об'єктів та суб'єктів тощо [1, с. 39]. Тому дослідження об'єкта у вузькому розумінні не зовсім виправдані.

Розглядаючи суб'єктивний критерій, потрібно зазначити про можливість його розгляду як у широкому, так і вузькому розумінні. У широкому суб'єктом слід визнати державу в цілому як інститут політичної системи суспільства. Це зумовлюється тим, що жоден об'єкт, який підлягає регулюючому впливу, повністю і всеохоплююче не сприймає зазначений вплив тільки якимось окремим органом управління або їх сукупністю. Отже, суб'єктом державного управління виступає, насамперед, держава як політична система. Суб'єктами державного регулювання у вузькому розумінні доцільно визнати систему державних органів.

Таким чином, регулювання діяльності суб’єктів малого та середнього підприємництва має державно-правовий характер. У його процесі, по-перше, реалізуються завдання, функції та інтереси держави і громадян. По-друге,

функції регулювання здійснюються відповідними суб'єктами, які утворюються державою (це органи державного управління суб’єктами підприємництва). По-третє, вони діють за дорученням держави і наділені необхідними повноваженнями. Далі, названі суб'єкти діють у рамках відповідних правових актів, встановлених для них державою.

Умови здійснення комерційної діяльності суб’єктами малого та середнього підприємництва в державі трансформуються залежно від встановлених і закріплених в нормативно-правових актах необхідних процедур таких як: реєстрація, ліцензування, патентування, сертифікація. Актуальним є питання співвідношення застосування кожного з перерахованих засобів здійснення підприємницької діяльності. Тому важливо насамперед на теоретичному рівні в нормативно-правових актах визначитися з необхідністю, достатністю і межами застосування кожного із засобів. Також потрібно визначити, чи дійсно кожен із перелічених засобів виконує свою окрему визначену роль і не дублює інші.

У сучасній юридичній літературі відсутні праці, що містять порівняльний аналіз прямих методів державного забезпечення підприємницької діяльності таких як ліцензування, патентування і сертифікація. Деякі аспекти такого аналізу висвітлено у працях В.К. Мамутова, де він зупиняється на характеристиці дозвільно-реєстраційного механізму, зачіпаючи і ці засоби державного регулювання [38; 39].

Питання про відмежування ліцензування від інших, суміжних з ним понять, які містяться в законодавстві про підприємницьку діяльність, мають як науковий, так і практичний інтерес. До понять, що схожі за своєю правовою природою з ліцензуванням, належать патентування, сертифікація і патентне ліцензування. Відповідно до ч. 2 ст. 12 Господарського кодексу України зазначені засоби регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання належать до основних [17].

Патентування, як і ліцензування, є своєрідним обмеженням для господарюючих суб'єктів щодо здійснення підприємницької діяльності. Переліки видів діяльності, що підлягають патентуванню та ліцензуванню, встановлюються в законодавчому порядку. Не допускається визначення таких видів діяльності в інших нормативно-правових актах, а також рішеннями органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Якщо для провадження видів господарської (підприємницької) діяльності, що підлягають ліцензуванню, необхідно дотримуватися ліцензійних умов, які передбачають дотримання кваліфікаційних, організаційних та технологічних вимог такої діяльності, то для тих видів підприємницької діяльності, щодо яких здійснюється патентування, необхідною умовою є провадження саме: торговельної діяльності, діяльності з обміну готівкових валютних коштів, з надання побутових послуг, з надання послуг у сфері грального бізнесу [78, с. 45].

Суб'єктами патентування є юридичні особи та суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи – резиденти і нерезиденти, а також їх відокремлені підрозділи (філії, відділення, представництва тощо), тобто суб’єкти малого та середнього бізнесу, які займаються господарською діяльністю, для якої передбачено процедуру патентування. Це означає, що отримувати патент на здійснення певного виду підприємницької діяльності, повинні всі суб'єкти господарювання, які здійснюють зазначену діяльність, незалежно від їх правового статусу. Щодо придбання спеціального торгового патенту суб'єкт підприємницької діяльності приймає рішення самостійно у відповідності до розділу 2 Податкового кодексу України та ч. 4 ст. 14 Господарського кодексу України) [17].

Сертифікація також належить до засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання. В ч. 4 ст. 15 Господарського кодексу України зазначено, що з метою запобігання наданню послуг та реалізації продукції, небезпечних для життя, здоров'я та майна громадян і довкілля,

сприяння споживачеві у виборі продукції, створення умов для участі суб'єктів господарювання в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та міжнародній торгівлі здійснюється сертифікація, тобто підтвердження відповідності якості продукції та послуг вимогам стандартів. Види та порядок сертифікації продукції та послуг встановлюються законом (ч. 5 ст. 15 Господарського кодексу) [17].

Як зазначається в юридичній літературі: «Сертифікаційна діяльність є обов'язковою частиною обґрунтування можливості здійснення підприємницької діяльності і тим самим охоплюється поняття її легалізації. Сертифікація спрямована на забезпечення прав споживачів та підтримання авторитету національного товаровиробника на ринках товарів, послуг та робіт. В зв'язку з цим сертифікації підлягає виробництво, технологія та товар» [81, с. 14].

На відміну від ліцензування, що є обов'язковою умовою для початку господарської діяльності, сертифікація здійснюється уже щодо виконуваної діяльності. Якщо ліцензія є дозволом для суб'єкта господарювання розпочати окремі види діяльності, то сертифікація здійснюється щодо результатів такої діяльності. На відміну від ліцензування, що має обов'язковий характер, сертифікація поділяється на обов'язкову і добровільну. Остання здійснюється в тих випадках, коли в законодавстві не передбачена обов'язкова сертифікація, а проводиться за ініціативою заявника – суб'єкта господарювання. Через добровільну сертифікацію виробник заявляє про те, що його товар чи послуга якісні і безпечні, і таким чином суб'єкту господарювання забезпечується конкурентоспроможність на ринку товарів і послуг, а споживачу – правильний вибір. Обов'язкова сертифікація прямо передбачена чинним законодавством, з метою забезпечення безпеки життя та здоров'я людей, охорони довкілля. Для більшості товарів, що імпортуються, наявність сертифіката якості чи сертифіката відповідності є обов'язковою.

Сертифікаційна діяльність полягає в проведенні експертизи та підтвердженні сертифікаційним органом характеристик та якостей продукції,

послуг та процесів і полягає в сертифікації продукції, робіт та послуг; процесів; атестації виробництва на підприємствах, які виробляють продукцію, надають послуги, виконують роботи та здійснюють технологічні процеси.

Ліцензійна діяльність передбачає надання дозволу на здійснення ліцензованого виду підприємницької діяльності конкретному господарюючому суб'єкту, який має намір здійснювати таку діяльність. Даючи такий дозвіл орган ліцензування засвідчує, що суб'єкт господарювання відповідає вимогам, які пред'являються в Ліцензійних умовах до конкретного виду діяльності. Саме ліцензування є процедурою запобігання неналежної діяльності господарюючого суб'єкта. Однак після отримання ліцензії на здійснення того чи іншого виду ліцензованої діяльності, щодо господарюючого суб'єкта може здійснюватися сертифікація виробленої ним продукції, наданих послуг, використаних процесів. Тобто, до одного і того суб'єкта господарювання можуть застосовуватись майже одночасно декілька заходів державного регулювання [57, с.27].

Отже, сертифікація продукції – це діяльність з підтвердження відповідності продукції, робіт, послуг та інших об'єктів встановленим вимогам (державним стандартам, будівельним нормам і правилам, санітарним нормам і правилам, нормам безпеки, а також іншим нормативно-технічним документам). Така діяльність здійснюється уповноваженими державою сертифікаційними органами з видачею сертифіката. Метою такої діяльності є запобігання реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров'я і майна громадян, а також навколишнього природного середовища.

У випадку якщо сертифікована продукція перестала відповідати обов'язковим вимогам, дію сертифіката може бути призупинено або відмінено, що тягне за собою заборону на продаж відповідної продукції, а також обов'язок підприємства призупинити або припинити її випуск. Ліцензія підлягає анулюванню за інших підстав, передбачених законодавством, що також призводить до припинення ліцензованого виду діяльності.

Таким чином, якщо предметом ліцензування є сама діяльність, то предметом сертифікації – конкретні результати такої діяльності, якість виготовлених товарів і наданих послуг. Наявність ліцензії – обов'язкова умова заняття певним видом господарської діяльності взагалі, а наявність сертифіката – умова виробництва і реалізації конкретної продукції в процесі такої діяльності. Якщо ліцензування спрямоване на запобігання появі на ринку держави сумнівних суб'єктів господарювання, то сертифікація – сумнівних товарів (послуг).

Механізм контролю за дотриманням публічних інтересів при здійсненні господарської діяльності суб’єктів малого та середнього бізнесу включає в себе ліцензування, патентування, сертифікацію, кожний з цих засобів має своє призначення, сферу і порядок застосування. Однак, як показують результати власних наукових досліджень, часто відбувається дублювання зазначених засобів, що засвідчує необхідність подальшого відпрацювання в законодавстві порядку здійснення контролю за дотриманням відповідних публічних інтересів. Узгодженість та взаємодія прямих методів державного регулювання –ліцензування, патентування і сертифікації має наслідком вдосконалення процесу легітимації господарської діяльності.

Підводячи підсумки окремих засобів державного забезпечення малих та середніх суб’єктів підприємницької діяльності, зазначимо, що регуляторні правовідносини – це відносини, які виникають в окремій галузі державного управління при здійсненні цілеспрямовано-організуючої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, змістом якої є реалізація функцій держави по забезпеченню суспільного підприємницького порядку.

За суттю державного регулювання малих та середніх суб’єктів підприємницької діяльності регуляторно-правовими відносинами є:

- відносини між державою і окремими її органами, органами місцевого самоврядування, що виникли у зв'язку з ініціюванням, підготовкою, аналізом, експертизою, прийняттям, відстеженням ефективності та переглядом

регуляторних актів, а також контролем за здійсненням державної регуляторної політики;

- відносини між окремими державними органами, органами місцевого самоврядування і громадянами, суб'єктами господарювання, їх об’єднаннями у зв'язку з ініціюванням, підготовкою публічним обговоренням регуляторних актів;

- відносини між державними органами, органами місцевого самоврядування та окремим об'єктом господарської діяльності з приводу застосування засобів державного регулювання або здійснення державного контролю.

Слід зазначити, що ці відносини існують лише у формі правовідносин, тобто виникає лише на підставі норм права – регулятори права, котре визначає правові засади держави регулювання підприємницької діяльності, а їх учасники перебувають у взаємному зв'язку через об’єктивні юридичні права та обов'язки, коли і зв'язки (відносини) охороняються примусовою силою держави. Поза правовими відносиш регулятивна діяльність держави здійснюватися може.

Особливістю регуляторних правовідносин крім загальних ознак, властивих усім видам правових відносин, є те, що вони мають ряд специфічних рис, котрі визначають їх видову відмінність. Ця обставина має враховуватися при характеристиці усіх елементів регуляторних правовідносин, в тому числі підстав їх виникнення, їх об’єктивного складу, змісту конкретних прав і о в'язків учасників відносин.

Необхідно підкреслити, що Р. Мельник зазначає, що регуляторні правовідносини виникають лише за наявності умов, передбачених нормами регуляторного права, умови охоплюються поняттям «юридичні факт» тобто обставинами, за яких згідно з вимога певної правової норми між учасниками виникають конкретні правовідносини [42, с. 321].

Неправомірні дії порушують вимоги регуляторного права. Для сфери державного регулювання вони характеризуються різними видами правопорушень (адміністративними, дисциплінарними, кримінальними).

У більшості випадків регуляторно-правові відносини є наслідком активного волевиявлення будь-якого із суб'єктів підприємництва. При цьому згода або бажання другого суб'єкта не є обов'язковою умовою їх виникнення. Вони можуть мати місце й всупереч його бажанню або згоди (так, для перевірки господарської діяльності контролюючим органом не потрібно бажання або згода суб'єкта господарювання на її проведення).

Разом з тим як слішно зазначає Ю.О. Ольвінська, при адміністративних послугах суб'єктам господарювання (наприклад, державної реєстрації, ліцензування, стандартизації, сертифікації тощо), формуванні державного замовлення чи завдання, наданні дотацій, субвенцій або інвестиційних чи податкових пільг уповноважені державні органи зобов'язані враховувати згоду другої сторони на виникнення регуляторно-правового відношення (наприклад, бажання людини займатися підприємницькою діяльністю чи таким видом господарської діяльності, котра потребує ліцензування, або бажання суб'єкта господарювання отримати дотацію) [48].

Події, як підстави виникнення регуляторних правовідносин, майже не зустрічаються. Ними є явища, що трапляються незалежно від волі людей. Такі юридичні факти, як правило, стосуються припинення регуляторних правовідносин, наприклад, закінчення строку дії ліцензії, смерть фізичної особи - підприємця та ін.

Усі зазначені відносини мають певну внутрішню організацію (структуру), котра визначається нормами регуляторного права. Останні ж впливають на відносини, що виникають при здійсненні регуляторної діяльності держави.

До структурних елементів правових відносин традиційно включають: суб'єкти (учасники правовідносин), об'єкти (те, з приводу чого складається

правове відношення) і зміст, який репрезентований конкретними правами та обов'язками суб'єктів правовідносин.

Отже, конкретними суб'єктами державного регулювання субєктів підприємницької діяльності є органи законодавчої влади: Верховна Рада України; Президент України як глава держави; органи виконавчої влади:

а) загальної компетенції: Кабінет Міністрів України, органи місцевої державної адміністрації;

б) галузевої компетенції: - міністерства, державні агентства та інші спеціально уповноважені органи;

в) міжгалузевої компетенції: Мінфін, Мінекономіки, Національний банк України; органи місцевого самоврядування.

Держава, яка ще немає юридично обґрунтованої концепції регулювання як засобу впливу на певні процеси, нині, встановлюючи правовий статус суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема, Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України. Також держава змушена вживати щодо них певні регулюючі методи впливу.

В більшості випадків державне забезпечення визначається як виконавча, розпорядча діяльність державних органів, що зводиться до впливу управляючої системи (суб'єктів управління) на систему, яка нею управляється (об'єкти управління). Подібні думки ототожнюють державне управління з командно-адміністративною системою управління [86]. Проте зазначені міркування не враховують «залежної» активності суб'єктів управління і певної ролі об'єктів управління у системі організаційних зв'язків. Тому необхідно та доцільно висловити думку, що саме присутність зворотної дії об'єкта на суб'єкт управління на практиці певною мірою сприяла подоланню існування елементів, притаманних командно-адміністративній системі.

Державному правовому забезпеченню суб'єктів підприємництва, безумовно, повинні бути притаманні як ознаки державного регулювання в цілому, так і певні елементи державного управління. Наведені елементи

понятійного апарату названого регулювання опосередковують також його механізм, посилення акцентів регулюючого впливу на рівень законодавчих актів вищого рівня, на механізм прийняття останніх, що забезпечує врахування як мінімум інтересів провідних верств населення, наявність зворотного зв'язку між суб'єктами та об'єктами регулюючого впливу, заміну адміністративно-правових цивільно-правовими методами впливу на одне й те саме коло суспільних відносин, встановлення стимулюючих форм забезпечення виконання обов'язків або зобов'язань казенних підприємств, гнучкий механізм централізованого кредитування та дотацій з боку держави.

Поряд із загальними методами державного регулювання необхідно виробити комплексний підхід до використання певних непрямих методів, що, безперечно, може передбачати й збереження рудиментів управління. Регулювання і управління повинні відбуватися спільно. Різниця між зазначеними методами впливу держави полягає, насамперед, у різниці об'єктних критеріїв. За державою, безумовно, повинен зберегтися вплив через управління на визначення обсягів виробництва і спеціалізацію казенних підприємств, тоді як регулювання здійснюється як координуючий засіб функціонуючого ринкового механізму і повинно спрямовуватися на взаємодію усіх елементів його об'єкта з одночасним обмеженням безпосереднього державного втручання у внутрішню підприємницьку діяльність суб'єктів ринкової економіки.

РОЗДІЛ 3.
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

3.1. Реформування регуляторних відносин щодо діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва

З 1991 р. Україна, проголосивши себе суверенною, незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою, обрала курс на побудову нової ринкової економіки, головним напрямом якої є забезпечення умов для розвитку національного підприємництва. Адже саме підприємництво дозволяє державі збалансовано розбудовувати свою економіку та отримувати кошти до бюджетів усіх рівнів, залучаючи широкі верстви населення до здійснення різних видів підприємницької діяльності.

Зазначене свідчить і про наявність певних негативних проблем правового забезпечення малих та середніх підприємницької діяльності в Україні, що гальмують розвиток не тільки цього сектора господарювання, а й економіки в цілому. Отже, завданням правової науки є виявлення проблем правового забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва, що призвели до кризової ситуації цього сектора економіки та визначення напрямів удосконалення правового забезпечення підприємницької діяльності в Україні.

На нашу думку потрібно надати пропозиції щодо регулювання теоретичних і практичних проблемних питань. В першу чергу звернемо увагу на категорії «правове забезпечення» і «правове регулювання». які нерідко застосовуються як синоніми. Однак, не дивлячись на те, що обидві ці юридичні конструкції передбачають наявність певних правових засобів, не можна стверджувати про тотожність цих понять.

Проведені наукові пошуки показали, що значним теоретичним вкладом у розробку поняття «правового забезпечення» стали праці С.С. Вабищевич [9, с. 12]. На думку науковця, обидва ці поняття неможна називати як абсолютно визначеними, хоча іноді в літературі вони застосовуються як синоніми, однак зміст другого поняття декілька ширше й охоплює перше [8, с. 15].

М. М. Баб'як під господарсько-правовим забезпеченням пропонує розуміти систему господарсько-правових засобів (господарсько-правове регулювання, господарські правовідносини, господарсько-правові статуси, господарську компетенцію, правові режими майна, суб'єктивні господарські права тощо), закріплених у законодавчих і локально-правових актах [4, с. 14].

У сучасній доктрині до правових засобів правового забезпечення відносяться норми і принципи права, правозастосовна діяльність, нормативні договори, юридичні факти, суб'єктивні права і юридичні обов'язки. Іноді підкреслюється, що саме певний арсенал правових засобів визначає певну специфіку галузей та інститутів права [12, с. 56].

Під правовим забезпеченням підприємницької діяльності розуміється комплекс юридичних норм, закріплених у Конституції України, законодавчих, нормативно-правових актах і актах індивідуального характеру, які встановлюють правила поведінки суб'єктів підприємництва при здійсненні ними господарської діяльності, а також визначають міру відповідальності за порушення цих правил.

Отже, воно за суб'єктивним станом має подвійну правову природу:

- по-перше, з погляду публічного права органи публічної адміністрації стосовно суб'єктів підприємництва є, з одного боку, зобов'язаними і мають забезпечувати їхні законні права та інтереси, з другого боку, у випадку порушення ними прав споживачів, антимонопольного, податкового, екологічного законодавства – мають право застосовувати стосовно них заходи адміністративного примусу;

- по-друге, з погляду приватного права вони не мають права втручатися в діяльність суб'єктів господарювання, що виявляється в різних формах захисту підприємців та утворення для них сприятливого підприємницького середовища.

Зміст правового забезпечення підприємницької діяльності виявляється в чіткому, послідовному й однозначному здійсненні органами державної влади і місцевого самоврядування повноважень щодо упорядкування правовідносин, які виникають у сфері реалізації конституційного права на підприємництво та утворення дійової системи державних гарантій щодо підтримки і сприянню підприємницької діяльності.

Правове забезпечення створює те середовище, в якому діє малий чи середній суб'єкт підприємництва, гарантуючи йому державний захист прав власності, рівність прав і свободу підприємницької діяльності, вільну і законну конкуренцію, державну підтримку. Правове забезпечення діяльності підприємців має стати правовою стратегією держави, органів публічної адміністрації і суб'єктів підприємництва, яка включає правила, способи і методи регулювання господарських відносин; закріплення господарського правопорядку в економіці; виконання вказівок держави, умов договорів, національних і регіональних програм соціально-економічного розвитку.

Закони та інші нормативно-правові акти забезпечують реалізацію механізму правового регулювання і спрямовані на створення умов для правового господарювання й ефективного управління економікою на основі конструктивних правових засобів. Результативність правового забезпечення залежить від ступеню досконалості та ефективності господарського законодавства.

Ряд відомих вітчизняних науковців В. І. Коростей, В. К. Мамутов, Н. І. Титова, В. С. Щербина у своїх дослідженнях аналізували стан розвитку національного законодавства у сфері господарювання й визначили наступні негативні чинники:

- невизначеність пріоритетності законодавчих актів щодо регулювання підприємницької діяльності;

- ускладненість і об'ємність нормативної бази;

- постійні зміни і доповнення до законів;

- нестабільність і внутрішня суперечливість законодавчих актів і окремих їх норм щодо регулювання підприємницьких відносин;

- диспропорція у співвідношенні законів і підзаконних актів, їх декламаційність;

- відсутність у багатьох законах механізмів їх реалізації;

- недооцінка питань, пов'язаних з реалізацією прав і свобод людини і громадянина, гарантованих міжнародними конвенціями, що були підписані й ратифіковані Україною [17, с. 55].

Виходячи з вищевикладеного та керуючись результати дослідження за даною проблематикою випускної кваліфікаційної роботи, зазначимо, що правове забезпечення опосередковується двома напрямами регулювання підприємницької діяльності малих та середніх суб'єктів.

Перший напрям регламентує порядок реалізації права на підприємництво, гарантуючи його непорушність і визначаючи правовий статус суб'єктів. Другий – визначає цілі, організаційно-правові засоби, методи і прийоми впливу держави на упорядкування відносин щодо здійснення під приємницької діяльності малими та середніми суб'єктами.

Оскільки Україна перебуває на етапі становлення та розбудови стабільної ринкової економіки, перед державою стоїть завдання створення як економічних, так і соціальних передумов, які б дозволили ефективно розвиватися підприємництву. Досліджуючи стан розвитку економічних відносин, можна констатувати, що законодавство перестає бути фундаментом правового регулювання і не забезпечує виконання державних, галузевих і регіональних програм соціально-економічного розвитку.

Сучасні умови господарювання потребують упорядкування і вдосконалення національної правової системи, зокрема, прийняття

ефективних підприємницьких законів. З цього приводу Т.М. Кравцова зазначає, що під ефективністю правового забезпечення підприємницької діяльності слід розуміти наявність очікуваного результату від упровадження законодавства у зазначеній сфері економіки для досягнення поставленої мети за рахунок реалізації тих правових засобів, які ви- значені законом [28, с. 32].

Виходячи з цього визначення, змістом ефективності законів щодо правового забезпечення підприємницької діяльності є реалізація комплексу професіонально розроблених правових засобів для досягнення наступних цілей: підвищення спроможності економіки; насичення внутрішнього ринку споживчими товарами національного виробництва; забезпечення соціального захисту громадян; завоювання зарубіжних ринків; досягнення світового економічного впливу; здійснення кваліфікованої роботи апарату управління у сфері державного регулювання зазначеної сфери. Законодавча ефективність економіки досягається як за рахунок оптимального змісту законів і мінімізації негативних наслідків при їх реалізації, так і за наявності конструктивного економіко-правового механізму із забезпечення виконання урядових, галузевих і регіональних цільових програм [10, с. 8–9].

Метою підприємницьких законів, на наше глибоке переконання, повинно бути економічне зацікавлення суб'єктів підприємництва свідомо виконувати державні вимоги і сумлінне виконання органами публічної адміністрації своїх функцій у сфері регуляторної політики з метою встановлення господарського правопорядку. Розробляти закони повинні не депутати, а компетентні кваліфіковані юристи, здатні вкласти у проект закону: глибокі знання економіки, права та управління; великий досвід господарювання; вміння конкретно і змістовно висловлювати державні вимоги з урахуванням інтересів товаровиробників і підприємців, держави, суспільства і громадян; вилучити моменти лобіювання інтересів конкретних осіб чи груп таких осіб (економічних кланів), які суперечать інтересам держави.

В національній правовій науці однозначною є позиція про те, що якість законодавства визначається такими чинниками, як доцільність, економічність, стабільність і ефективність. На думку Т.М. Кравцової, в Україні відсутні органи і методики, які визначали б ефективність законодавства, що повинно бути найголовнішим показником нормативно-правового акта. Закони приймаються, однак після цього практично не вивчається «зворотний зв'язок», тобто не визначається, наскільки була досягнута його мета і наскільки ця мета була адекватна засобам, що були витрачені на прийняття та реалізацію цього закону, а також наскільки це все співвідноситься з отриманим результатом [43, с. 34].

Відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [68] в Україні створені необхідні нормативно-правові та інституційні умови для проведення регуляторної політики в підприємництві, розроблені певні правові засоби регулювання господарської діяльності. Зазначений закон закріпив принципи такої політики, визначив її основні елементи на етапі прийняття, зміни, скасування регуляторних актів, систему та повноваження регуляторних органів, що в основному відповідає процесу нормотворення в ЄС.

Однак в Україні протягом останніх років чинності законодавства про регуляторну політику перехід від виконання формальних вимог щодо оприлюднення проектів регуляторних актів до кількісної оцінки вигод і витрат так і не відбувся. До того ж, відповідно до норм законодавства розрахунок аналізу вигод і витрат (тобто кількісна оцінка регулюючого впливу) покладено не на незалежний структурний підрозділ, а на розробника проекту регуляторного акта, що також неприпустимо. На практиці відсутні необхідні правові механізми, насамперед це відповідальність регуляторних органів та їх посадових осіб за недотримання встановленого порядку підготовки, прийняття, зміни і скасування регуляторних актів [9, с. 325].

На нашу думку, удосконалення правового забезпечення підприємницької діяльності має здійснюватися за наступними напрямами.

Перший напрям опосередковується необхідністю формування в суспільстві засобами агітації, заохочення, переконання суспільної думки, що процвітаючі підприємці це основа матеріального достатку усіх інших верст населення. Другий – пов'язаний з необхідністю забезпечення умов функціонування ринкової економіки за рахунок забезпечення правової бази та суспільної атмосфери, що сприяють успішному розвитку підприємницької діяльності і створюють умови інтегрування підприємців у загальний простір соціальної відповідальності й підтримки стабіль- ності економічних реформ і виконання програм соціально-економічного розвитку. Третій напрям передбачає реформування регуляторних відносин між державою та суб'єктами підприємництва з метою подолання протидії ходу регуляторної й адміністративної реформи та інертності з боку органів публічної адміністрації, які мають повноваження у сфері регуляторної політики.

Удосконалення правового забезпечення підприємницької діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу потребує, в першу чергу, вдосконалення:

-норм, які визначають правовий статус суб'єктів підприємництва в ході реалізації ними господарської компетенції й оптимізацію державного регулювання;

- сутності, змісту й ефективності законів;

- визначення змісту й ефективності адміністративно-правової і господарсько-правової від повідальності;

- правового механізму забезпечення реалізації й захисту економічних і соціальних прав та інтересів підприємців;

- правових основ адміністративної діяльності публічної адміністрації;

- правих заходів щодо викорінювання корупції в господарській і публічній сферах;

- порядку збалансованості державних і суспільних інтересів з інтересами суб'єктів підприємництва (публічно-правових з приватноправовими);

- організації заходів для адаптації національного законодавства в підприємницькій сфері до європейського законодавства;

- основних положень щодо правового режиму власності (прийняття закону про власність);

- економіко-правового механізму легалізації тіньового капіталу, тіньової діяльності й тіньової економіки.

Досліджуючи ефективність правового забезпечення підприємницької діяльності, нами зроблені певні висновки, які, у свою чергу, дають можливість запропонувати наступні конкретні заходи щодо удосконалення досліджуваних проблем.

По-перше, активізувати залучення підприємницької спільноти для конструктивного діалогу з органами публічної адміністрації щодо прийняття владних рішень на державному та місцевому рівнях. Державні службовці і службовці органів місцевого самоврядування повинні публічно обґрунтовувати необхідність прийняття владних рішень. Закони повинні мати конструктивний і творчій характер, бути дієвим механізмом державного захисту, легко доступними для розуміння широкого кола підприємців.

По-друге, будь-які законодавчі проекти повинні розроблятися на компетентній і кваліфікаційній основі з урахуванням їхньої економічної обґрунтованості та фінансової забезпеченості, тому ініціювання законопроектів повинно здійснюватися фахівцями, які мають відповідні знання і досвід у правовому регулюванні конкретних сфер господарської діяльності. Професіоналізм парламенту визначається якістю змісту, корисністю та порядком реалізації. Обов'язковою умовою має бути обґрунтування очікуваного впливу кожного проекту нормативно-правового акта на інтереси підприємців, населення (тобто споживачів) і держави.

По-третє, очистити господарське законодавство від зайвих шкідливих нормативно-правових і підзаконних актів, в яких іноді, як у кривому дзеркалі, перекручується сутність закону, тому що органи виконавчої влади, видаючи постанову чи наказ, корегують і тлумачать сутність закону,

замінюють основні його положення корпоративним змістом, трансформуючи державний інтерес у відмочу користь. Підзаконні акті стають перешкодою на шляху реформування будь якої галузі господарювання, проникаючі до глибин суті закону, перекручуючи та підмінюючи його зміст [11, с. 58].

Підзаконні акти необхідні як засіб управління, в якому відзначені шляхи впровадження в дію самого закону. Неприпустимо, щоб постанова уряду або наказ міністерства чи іншого центрального органа виконавчої влади визначали умови розвитку певної галузі господарювання. Такий акт управління повинен бути економічно обґрунтованим, фінансово забезпеченим і корисним.

Отже, держава, спрямовуючи діяльність підприємців на забезпечення високої ефективності в економіці, підтримує їх, захищаючи малі та середні підприємства та їхню власність, контролюючи виконання законів та створюючи інші механізми захисту і державного регулювання зазначених суспільно-економічних відносин. Крім того, фінансове забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва держава повинна забезпечити за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, приватних вітчизняних та іноземних інвесторів.

Проблеми регуляторних відносин у сфері діяльності малих та середніх суб'єктів підприємництва мають бути вирішені шляхом підвищення якості та ефективності регуляторних нормативних актів. Для цього необхідний ефективний нагляд за безумовним дотриманням посадовими особами органів державної влади і місцевого самоврядування вимог законодавства щодо регуляторної діяльності. Такий вид державного контролю зможе забезпечити недопущення прийняття недоцільних і неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави в діяльність суб'єктів малого та середнього підприємництва, а також усунення перешкод для розвитку підприємницької діяльності).

3.2. Перспективи організаційно-правового забезпечення розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва

Підприємницька діяльність є основою економічної могутності і, відповідно, безпеки держави. Ця теза вже стала постулатом, оскільки підтверджена багаторічним досвідом економічно розвинених країн. Глибинність її змісту виявляється у тому, що економічна міць і безпека держави в цілому визначається, насамперед, рівнем життя її громадян.

Становлення України як економічно незалежної держави та необхідність перебудови правових засад її економічної системи відповідно до європейських стандартів господарювання, забезпечення її конкурентоспроможності зумовлює науковий інтерес щодо необхідності підвищення ролі держави в процесах розвитку як ринкової економіки загалом, так і підприємництва зокрема. Оскільки, організаційно-правового забезпечення розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва здійснюють саме органи законодавчої та виконавчої влади із залученням сучасних засобів регулювання, то мають запроваджувати оптимальні організаційно-правові підходи до економічного розвитку країни у цілому та окремих її територій (регіонів).

На думку сучасних дослідників, зокрема Є. С. Гордієнко, «проектування і прийняття законодавчих норм зобов'язане орієнтуватися на досягнення загальної соціально-економічної мети господарського законодавства у країні – сприяння підвищенню ефективності суспільного виробництва, забезпечення соціальної орієнтованості економіки» [14, с. 21].

Саме тому слід усувати наявні перешкоди на шляху розвитку малого та середнього підприємництва, а для цього необхідно, перш за все, їх викласти, використовуючи конкретні факти, новітнє законодавство, чинну нормативно-правову базу. Для більш чіткого визначення напрямів удосконалення державного правового регулювання підприємницької діяльності необхідно й продовжувати наукові дослідження у сфері саме організаційно-правового

забезпечення зазначених суб'єктів підприємництва. Адже законодавча підтримка державою формування свого середнього класу, здатного забезпечити ефективне функціонування підприємництва, сприятиме її соціально-економічному розвитку.

Як показали власні дослідження у попередніх розділах та підрозділах даної випускної кваліфікаційної роботи, на сьогодні сектор малого та середнього підприємництва, який традиційно найбільш поширений у розвинених європейських країнах, в Україні перебуває в нелегкому становищі. У зв'язку з цим одним із найважливіших завдань держави є забезпечення належного рівня організаційно-правової підтримки малого та середнього підприємництва. Тобто органи державної законодавчої та виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад повинні забезпечити таке управління процесом його розвитку малого та середнього підприємництва, яке б давало змогу підприємцям повноцінно діяти в ринкових умовах, здійснювати розширене відтворення, забезпечувати вітчизняного споживача достатнім обсягом товарів і послуг. Крім того, в умовах сучасного тотального дефіциту коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів територіальних громад, важливим напрямом державної адміністративної діяльності є створення умов для повноцінного прибуткового функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Дослідження перспектив розвитку організаційно-правових механізмів регулювання діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва у даній випускній кваліфікаційній роботі викликано постійними змінами умов функціонування малих підприємств та упровадження нових підходів до здійснення державного управління. Зазначені динамічні трансформаційні процеси зумовлюють існування багатьох невирішених питань стосовно вдосконалення організаційно-правового механізму розвитку сфери малого і середнього підприємництва.

Здійснивши у попередніх розділах випускної кваліфікаційної роботи аналіз причин гальмівних процесів у сфері малого та середнього бізнесу, у даному розділі роботи вважаємо за потрібне здійснити обґрунтування потреби якісного державного регулювання діяльності підприємств та вдосконалення організаційно-правового механізму функціонування господарських суб'єктів у малому та середньому підприємництві.

На шляху до європейської інтеграції України на нинішній час залишається немало болючих моментів, що гальмують розвиток країни в заданому напрямі. Одним із таких моментів вважається занепад сфери малого та середнього підприємництва, що не сприяє інтеграції Української держави в європейське співтовариство, а навпаки – ставить щораз нові перепони для поступу та прогресивного розвитку.

У вигляді короткого підсумку зазначимо, що у науковій та науково-публіцистичній літературі, зокрема у працях К.М. Ляпіної [37, с. 45], Л. М. Наумова [44, с. 26], О.Х. Юлдашева [88, с. 91 та інших науковців виділяються основні чинники, що стримують розвиток малого та середнього підприємництва в Україні, зокрема:

– недосконале та негнучке законодавство, що ускладнює формування та розвиток успішного підприємництва;

– високий рівень оподаткування, що обтяжує доходи підприємців і підвищує вірогідність банкрутства їхніх підприємств;

– стрімкий розвиток корупції, що перешкоджає діяльності підприємства та гальмує його розвиток;

– відсутність ефективних і недосконалих механізмів кредитування та страхування суб'єктів малого підприємництва;

– політична та економічна нестабільність, кризова ситуація, інфляція;

– низький освітній рівень та кваліфікація персоналу малих підприємств, відсутність соціальних гарантій.

Встановивши загальні та системні причини гальмування розвитку підприємств малого та середнього бізнесу, доцільно визначити чинники, на

основі яких повинна формуватися оновлена база організаційно-правового регулювання їх діяльності та розвитку. На нашу думку, такі чинники розвитку доцільно розподілити на внутрішні та зовнішні.

Отже, до внутрішніх чинників організаційно-правового забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва слід віднести: 1) вміння управляти засобами суб'єкта підприємництва; 2) знання, досвід, вміння і підприємливість керівництва; 3) компетенції та вміння працівників; 4) характер ринку і знання принципів його роботи; 5) спроможність до частого упровадження нових технологій; 6) величина власного капіталу; 7) якість пропонованих виробів чи послуг; 8) конкурентоспроможність, еластичність, рентабельність продукції тощо.

Зовнішні чинники організаційно-правового забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва є не менш важливі, а навіть, на нашу думку, створюють суттєвіші перепони для розвитку підприємництва. Серед таких чинників нами визначено: 1) юридичні умови, що стосуються започаткування і ведення господарської діяльності; 2) темп зростання власної економіки країни; 3) формування попиту і пропозиції на ринку та ринкова конкуренція; 4) доступ до зовнішнього фінансування; 5) регулювання фінансово-податкової системи країни; 6) політика уряду щодо перспективного розвитку чи згортання діяльності суб'єктами малого підприємництва; 7 сфера державної фінансової та нефінансової підтримки культура підприємництва тощо.

Визначені та показані нами чинники досить суттєво впливають на розвиток сфера малого та середнього підприємництва України, а тому ця сфера вимагає наразі значних зусиль з боку держави в напрямі ефективного державного регулювання, що координується рядом нормативно-правових актів. Зокрема, Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 р., визначає правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та

розвитку малого і середнього підприємництва [65]. У даному законі зазначено мету та основні напрями державної підтримки.

Здійснюючи аналіз даного базового чинного нормативно-правового акта, зазначимо, що метою державної підтримки малого підприємництва є:

– створення умов для покращання рівня економіки України;

– розширення ринку зайнятості;

– сприяння становленню малого підприємництва для забезпечення позитивних економічних процесів;

– підтримка вітчизняних виробників;

– забезпечення зайнятості населення. Основними напрямами державної підтримки малого підприємництва (ст. 4);

– формування інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва, організація державної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва;

– встановлення системи пільг для суб'єктів малого підприємництва;

– запровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності;

– фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва;

– залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науковотехнічних і соціально-економічних програм, здійснення поставки продукції (робіт, послуг) для державних і регіональних потреб (ст. 5).

Відповідно до зазначених у Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» мети та напрямів здійснення державної політики, на нашу думку, повинні здійснюватися основні заходи організаційно-правового характеру, що сприяли б результативному функціонуванню господарських суб'єктів у сфері малого та середнього бізнесу.

На виконання вищезазначеного закону Кабінет Міністрів України видав за період 2016-2018 рр. значну кількість розпорядчих актів, які нами проаналізовано. Зокрема, у 2016 році Кабінетом Міністрів України

затверджено план заходів щодо дерегуляції господарської діяльності у відповідності до розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 615, виконання якого давало можливість розв'язати нагальні проблеми у сферах надання адміністративних послуг, державного нагляду, інформаційних технологій, аграрній, харчовій, будівельній, транспортній сферах, а також у сферах митного, валютного та податкового регулювання [48].

Розпорядженням КМ України від 10.05.2018 р. №292, яким затвердив план заходів з реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. Слід зазначити, що дана Стратегія спрямована на забезпечення поступового розвитку малого і середнього підприємництва, враховуючи тимчасово обмежені можливості фінансової підтримки та значні виклики, що постали перед країною. КМ України передбачає можливим реалізувати дану Стратегію можливо шляхом:

- скоординованої взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших заінтересованих сторін;
- системного підходу до формування та реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва;
- визначення очікуваних результатів її реалізації;
- виконання плану заходів з реалізації Стратегії;
- ефективної співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів малого і середнього підприємництва, їх об'єднань;
- максимального залучення всіх можливих ресурсів [50].

Планом заходів передбачено виконання завдань, направлених на розширення кредитування малого і середнього підприємництва комерційними банками, активізації використання векселів, створення веб-порталу з метою задоволення потреб суб’єктів малого і середнього підприємництва у доступі до якісної інформації, забезпечення розвитку та популяризації культури підприємництва тощо. Крім того, для підвищення інституційної спроможності держави у формуванні та реалізації політики у

зазначеній сфері передбачено утворення консультативно-дорадчого органу при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі Офісу розвитку малого і середнього підприємництва.За нашим переконанням даний розпорядчий акт КМ України повинен бути доповнений заходами, які будуть спрямовані на досягнення результатів щодо:

- обсягу виробництва та реалізації промислової та продовольчої продукції малими та середніми підприємствами у тому числі і на зовнішньому ринку;

- пониження коефіцієнту плинності малих та середніх підприємств, а також забезпечення зростання стабільних показників їх фінансово-економічного росту;

- зростання кількості новостворених малих та середніх підприємств, у 2019-2020 роках тощо [50].

Організаційно-правові засади становлення та функціонування малого та середнього бізнесу передбачають існування системи елементів організаційного та правового впливу на процес здійснення підприємницької діяльності малими та середніми підприємствами, котра полягає в тісній взаємодії органів влади, громадських організацій, експертів та фахівців з приводу вдосконалення українського законодавства та приведення його у відповідність до європейських нормативно-правових актів, що стосуються реалізації підприємництва у сфері діяльності підприємств малого та середнього бізнесу.

Слід зазначити, що в реаліях сьогодення українське законодавство, на основі якого здійснюється процес функціонування малого та середнього підприємництва, потребує значних зусиль у напрямі його уніфікації та адаптації до європейської нормативно-правової бази. Тому вдосконалення організаційно-правових засад становлення та функціонування малого та середнього бізнесу повинне передбачати в першу чергу реалізацію таких дій, що мають ґрунтуватися на основних досягненнях з цього напряму в країнах

Європейського Союзу, для яких розвиток підприємництва в сфері малого та середнього бізнесу є пріоритетним.

Взагалі варто зазначити, що попри те, що в Україні загалом сформовано законодавчо-нормативну базу, яка забезпечує функціонування малих підприємств, у сфері їхнього державного фінансово-кредитного забезпечення залишаються невирішеними низка питань. Тому, на думку деяких науковців, існує необхідність створити узагальнювальний документ, що містив би законодавчу регламентацію питань щодо підтримки підприємництва, а також щодо функцій, відповідальності та мотивації окремих суб'єктів у процесі підтримки малого підприємництва, зокрема і фінансово-кредитної.

Таким документом, за нашим переконанням може стати кодифікований нормативно-правових акт – Кодекс малого та середнього підприємництва. Як загальну перспективу у контексті розвитку організаційно-правових засад підтримки малого та середнього підприємництва вбачаємо якісно новий підхід до забезпечення державою заходів фінансової підтримки таких субєктів.

Загальна структура запропонованого кодифікованого нормативно-правового акту має включати такі пункти, як: 1) загальні положення; 2) державна фінансова підтримка малого та середнього підприємництва; 3) інфраструктура малого та середнього підприємництва та контроль і відповідальність за порушення статей даного Кодексу. У процесі подальшого наукового пошуку щодо вирішення означених проблем структура цього законодавчого акту може удосконалюватися та змінюватися.

Зокрема, що стосується закріплення державної фінансово-кредитної підтримки, то за визначенням О.Х. Юлдашева, вона повинна передбачати:

1) програми фінансової підтримки малого підприємництва;

2) ресурсне забезпечення діяльності малого підприємництва;

3) систему пільг і гарантій з боку державних, регіональних і місцевих органів влади малому підприємництву;

4) бюджетне фінансування заходів підтримки малого підприємництва [88, с. 67].

Поряд із покращенням законодавчої основи розвиток підприємництва потребує вдосконалення організаційних механізмів, серед яких неабияке значення мають ті, що забезпечують прямий вплив на економічне життя суб'єктів господарювання у сфері малого та середнього бізнесу.

У першу чергу варто згадати про шляхи забезпечення достатнього фінансування підприємницьких структур. Зокрема, подальший розвиток малого і середнього підприємництва та ефективне виконання його функцій потребує суттєвих змін у забезпеченні доступу до фінансових ресурсів, зокрема кредитних, з огляду на значну нестачу його власних коштів.

У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку ефективних напрямів державної політики до розв'язання проблеми фінансово-кредитної підтримки малого та середнього підприємництва на загальнодержавному та регіональному рівнях та покращенню фінансового становища підприємств загалом. Безумовно, тут не йдеться про прямі вкладення коштів з державного та місцевих бюджетів у статутні фонди, хоча надання підприємствам малого та середнього бізнесу бюджетних дотацій на поворотній основі під незначні відсотки за користування цими коштами чи інші державно-приватні преференції є достатньо обґрунтованим. У системі нормативно-правового регулювання зазначена бюджетна та податкова підтримка здійснювалася протягом сучасного періоду незалежності нашої держави у аграрному секторі економіки, зокрема для підтримки фермерських господарств, особистих селянських господарств тощо.

Крім того до важливим завданням організаційно-правового регулювання відносин в сфері підприємництва є стимулювання суб'єктів ринкової інфраструктури (комерційні банки, лізингові компанії, венчурні фонди, кредитні спілки тощо) мати справу з малими та середніми підприємствами. Також важливим завданням для держави є сприяння розвитку альтернативних (не бюджетних) схем фінансування, а також

удосконалення законодавства, що регулює сферу надання фінансових послуг форми співпраці малого та великого бізнесу, формування сприятливої податкової політики в державі та податкових взаємовідносин підтримки таких суб'єктів ринкової інфраструктури. На наш погляд, саме це повинно стати пріоритетними напрямами державної політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні.

Поділяючи подібну позицію В.С. Щербина зазначає, «якщо підприємцям полегшити доступ до фінансових ресурсів, то режим функціонування їх якісно зміниться, і деякі завдання державної програми підтримки малого підприємництва вирішаться автоматично» [87, с.51].

Продовжуючи формувати пропозиції про напрями організаційно-правового забезпечення підприємств малого та середнього бізнесу зазначимо, що сфера функціонування таких підприємств потребує не лише належного фінансового забезпечення, але й оптимальної податкової бази, яка б сприяла розвитку підприємницьких структур та зниженню рівня податкового навантаження.

За нашим переконанням важливу роль при цьому повинні відігравати пільги, за допомогою яких підприємницька діяльність буде здійснюватися за прозорими механізмами без намагання уникнути від оподаткування чи мінімізувати результативність власної прибуткової діяльності.

Наразі необхідно зазначити, що в Україні вже застосовувався пільговий режим оподаткування малих та середніх підприємств, але держава, вносячи зміни до Податкового кодексу України, зменшує обсяг запровадження таких пільг. Серед ряду причин сучасного стану державної податкової політики можна визначити і масові зловживання у сфері використання пільг.

Для підтримання доказової бази нашої позиції слід звернутися до результатів дослідження Б. Шльоєра, який зазначає, що більшість зареєстрованих малих підприємств функціонували лише на термін дії пільг, після цього вони перереєстровувалися під іншою назвою з правом знову отримувати податкові пільги [85, с. 61].

Така практика, дещо дискредитує ідею підтримки малих та середніх підприємств шляхом їхнього пільгового оподаткування та вимагає формування більш прозорих механізмів пільгового оподаткування у порівнянні з тими, що запропоновані у главі «Спрощена система оподаткування. обліку та звітності» Податкового кодексу України. Зокрема, нами пропонується скасувати режим сплати єдиного податку для платників четвертої групи (сільськогосподарських виробників, які у переважній більшості є суб'єктами малого (особисті селянські господарства, фермерські господарства) та середнього (агрофірми, комунальні сільськогосподарські кооперативи) підприємництва. Для таких суб'єктів пропонується відновити податкові пільгові режими сплати податку на додану вартість, податку на прибуток тощо.

Отже, здійснений у даній випускній кваліфікаційній роботі аналіз механізмів фінансово-кредитного сприяння розвитку суб'єктів малого підприємництва виявив неоднозначне ставлення з боку органів місцевого самоврядування в різних регіонах України. Зокрема, на сьогодні місцеві органи влади в окремих регіонах не визнають норми Закону України "Про державну підтримку малого підприємництва" в частині надання фінансово-кредитної допомоги малим підприємствам як обов'язкової до виконання [63].

У зв'язку з цим, існує необхідність прийняття окремого Закону України «Про бюджетно-податкову підтримки малого та середнього підприємництва, який чітко закріпив би правові засади механізмів фінансово-кредитного сприяння діяльності малих підприємців у різних галузях вітчизняної економіки, а також закріпив би норму (квоту, наприклад, 1 % від бюджету розвитку області, міста, району тощо) фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва, проекти яких є економічно ефективними та сприятимуть соціально-економічному розвитку регіону (розвиток депресивних районів, ефективних сільськогосподарських підприємств, створення нових робочих місць, розроблення/упровадження ресурсоощадних технологій тощо).

Поряд із розглянутими напрямами державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу потрібно згадати ще низку інших, які, на нашу думку, також заслуговують на увагу. До них варто віднести:

1) забезпечення страхування кредитів малих підприємств;

2) надання фінансової підтримки інноваційної діяльності;

3) компенсацію видатків на інформаційне обслуговування;

4) компенсацію видатків на отримання патентів, захист авторських прав тощо;

5) розвиток бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів з метою зменшення накладних витрат малих підприємств;

6) посилення співпраці з міжнародними організаціями та фондами, що стимулюють розвиток малого та середнього бізнесу з боку як державних установ, так і державних регуляторних органів;

7) збільшення суми коштів, передбачених у державному бюджеті на компенсацію відсотків, сплачених малими та середніми підприємствами банкам за кредитами, отриманими на інвестиційну діяльність;

8) створення системи стимулів легітимації тіньових доходів.

9) посилення фінансової складової економічної безпеки вітчизняних підприємств сектора малого та середнього підприємництва за рахунок доповнення програм підтримки малого та середнього підприємництва розділом та заходами зі зміцнення його фінансової безпеки, а також активізації управлінських функцій регіональних та місцевих органів влади в напрямі формування безпечного підприємницького середовища.

Як підсумок зазначимо, що сфера малого та середнього підприємництва в сучасних умовах потребує значних організаційно-правових зусиль з боку держави. Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, потрібно відзначити, що прогресивний поступ потрібний у всіх галузях народного господарства, проте пріоритетом повинні бути ті господарські суб’єкти, що забезпечують населення робочими місцями, а економіку держави – необхідними товарами та послугами. Світовий та європейський

досвід показують, що малий та середній бізнес є ефективним рушієм прогресу в країні та тим локомотивом, який здатний рухати вперед цілу економічну систему держави.

Підсумовуючи сказане, можна стверджувати, що в реаліях сьогодення сфера малого і середнього підприємництва потребує державного правового регулювання, яке б спрямовувалося на забезпечення ефективного розвитку господарських суб'єктів малого та середнього бізнесу. У першу чергу, слід забезпечити розвиток у напрямі вдосконалення організаційно-правового механізму функціонування малих та середніх підприємств, який передбачає уніфікацію українського законодавства та адаптацію його до європейських норм і стандартів. Важливу роль також повинні відігравати напрями покращення здійснення підприємницької діяльності суб'єктами малого і середнього бізнесу у сфері здійснення економічної активності.

Досягнення поставлених завдань можливе при умові забезпечення органами державної влади оновлення інноваційних елементів законодавства, а також фінансування заходів з реалізації «Стратегії сталого розвитку України 2020» здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, що передбачаються на утримання відповідних органів державної влади, міжнародної технічної допомоги, а також інших джерел, не заборонених законодавством. Дотримуючись виділення обсягу фінансування, матеріально, необхідних для розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, сприятиме щорічному поступу нашої держави до європейського соціально-економічного простору.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження у межах випускної кваліфікаційної роботи на основі аналізу чинного законодавства України та практики його застосування, теоретичного осмислення ряду наукових праць у різних галузях знань, автором наведено теоретичне узагальнення та власне розв'язання наукового завдання щодо вдосконалення правового забезпечення розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва та запропоновано ряд висновків.

1. В реаліях сьогодення сфера малого і середнього підприємництва потребує державного регулювання, яке б спрямовувалося на забезпечення ефективного розвитку зазначених суб'єктів. У першу чергу, слід забезпечити розвиток у напрямі вдосконалення організаційно-правового механізму функціонування малих та середніх суб'єктів підприємництва, який передбачає уніфікацію українського законодавства та адаптацію його до європейських норм і стандартів. Важливу роль також повинні відігравати напрями покращення здійснення діяльності суб'єктами малого і середнього підприємництва у сфері здійснення економічної активності.

2. Мале та середнє підприємництво як самостійний і незамінний елемент ринкової економіки істотно впливає на структурну перебудову в економіці країни, робить певний внесок у збільшення загальних обсягів виробництва, сприяє раціональному використанню всіх ресурсів, створює сприятливе середовище для розвитку конкуренції та усунення монополізму в здійсненні підприємницької діяльності. Загальновизнані переваги малих та середніх підприємств – це мобільність, гнучкість, раціональна організаційна структура підприємства, здатність швидкого пристосування до змін споживчого попиту, оперативність виробничої діяльності, невисокі експлуатаційні витрати.

3. З теоретико-правових позицій мале та середнє підприємництво розглядається як особлива форма економічної активності, що передбачає:

орієнтацією на досягнення комерційного успіху; інноваційний та ризиковий характер діяльності; перспективність, спрямування на подальший розвиток, розширення масштабів і сфері діяльності; несення майнової відповідальності підприємцем за результатами господарювання; свободу та самостійність суб'єктів у прийнятті управлінських рішень та здійсненні бізнесу; постійний характер господарської діяльності. Відсутність сучасного досвіду цивілізованої підприємницької діяльності у підприємців України є однією з основних причин фінансової їх нестабільності. Створення малого чи середнього підприємства завжди пов'язане з величезним ризиком. Становлення малого та середнього бізнесу в Україні – тривалий процес, який повинен мати певну етапність, виходячи з економічного стану країни, існуючих проблем на макро- та мікрорівнях.

4. Сформульовано визначення правового забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва, як діяльності органів публічної адміністрації щодо забезпечення закріплених в Конституції та законах України прав і законних інтересів суб'єктів підприємництва, публічного інтересу держави і суспільства в цілому. Виявлено, що особливостями правового регулювання діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва, є те, що воно за суб'єктивним станом має подвійну правову природу. По-перше, з погляду публічного права, суб'єкти публічної адміністрації стосовно підприємців є, з одного боку, зобов'язаними і мають забезпечувати права і законні інтереси підприємців, з другого боку, у випадку порушення ними прав споживачів, податкового, екологічного законодавства, – мають право застосовувати стосовно них заходи адміністративного примусу. Вони також не мають права втручатися у діяльність суб'єктів підприємництва.

5. Доведено, що на результативність дії механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва впливають наступні чинники: ефективність правотворчого і нормотворчого процесу; дотримання вимог законодавства у провозастосовній діяльності; наявність державних гарантій і державного

захисту конституційного права громадян на підприємництво та приватної власності; досконале й плідне державне регулювання діяльності підприємців. Встановлено, що елементами механізму правового забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва виступають засоби державного регулювання діяльності та адміністративно-правові режими щодо забезпечення цієї діяльності.

6. Виявлено, що засобами державного регулювання діяльності суб'єктів підприємництва усіх організаційно-правових форм господарювання виступають: державне замовлення, ліцензування, квотування, патентування, стандартизація, сертифікація, регулювання цін і тарифів, дотації і державна підтримка, оподаткування. Застосування зазначених засобів державного регулювання здійснюється з метою підтримки та розвитку індивідуального підприємництва для досягнення певних соціально-економічних результатів.

7. Доведено, що вдосконалення правового забезпечення діяльності малих та середніх суб'єктів підприємництва слід здійснювати за напрямом, пов'язаним з необхідністю встановлення умов для розвитку ринкової економіки за рахунок забезпечення правової бази та суспільної атмосфери, що сприяють успішному розвитку підприємницької діяльності і створюють умови інтегрування підприємців у загальний простір соціальної відповідальності і підтримки стабільності економічних реформ і виконання програм соціально-економічного розвитку, тобто вдосконалення норм, які визначають правовий статус підприємців у ході реалізації ними права на підприємницьку діяльність. Крім того, доцільним є реформування регуляторних відносин між державою і малими та середніми суб'єктами підприємництва з метою подолання протидії ходу регуляторної та адміністративної реформи та інертності з боку органів публічної адміністрації, тобто вдосконалення правового забезпечення щодо оптимізації державного регулювання діяльності суб'єктів підприємцтва.

8. Запропоновано створити узагальнювальний документ, що містив би законодавчу регламентацію питань щодо підтримки підприємництва, а також

щодо функцій, відповідальності та мотивації окремих суб'єктів у процесі фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва. Таким документом, за нашим переконанням може стати кодифікований нормативно-правових акт – Кодекс малого та середнього підприємництва. Загальна структура запропонованого кодифікованого нормативно-правового акту має включати такі пункти, як: 1) загальні положення; 2) державна фінансова підтримка малого та середнього підприємництва; 3) інфраструктура малого та середнього підприємництва та контроль і відповідальність за порушення статей даного Кодексу. У процесі подальшого наукового пошуку щодо вирішення означених проблем структура цього законодавчого акту може удосконалюватися та змінюватися.

9. Важливим завданням організаційно-правового регулювання відносин в сфері підприємництва є стимулювання суб'єктів ринкової інфраструктури щодо співпраці з малими та середніми підприємствами та сприяння розвитку альтернативних (не бюджетних) схем фінансування, а також удосконалення законодавства, що регулює сферу надання фінансових послуг форми співпраці малого та великого бізнесу, формування сприятливої податкової політики в державі та податкових взаємовідносин підтримки таких суб'єктів ринкової інфраструктури. Пропонується внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансформації механізмів пільгового оподаткування суб'єктів малого та середнього підприємництва, за допомогою яких підприємницька діяльність буде здійснюватися за прозорими механізмами без намагання уникнути від оподаткування чи мінімізувати результативність власної прибуткової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. – Т.2. Особлива частина / ред. кол. В.Б. Авер'янов (голова) та ін. – К.: Юрид. думка, 2005. – 624 с.
2. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.
4. Баб'як М. М. Розвиток малого і середнього підприємництва у регіоні // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 12. – С. 77–83.
5. Бевзенко В. М. Поняття та ознаки державного регулювання / В. М. Бевзенко // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 11. – С. 106–110.
6. Бородін І. Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина : монографія / І. Л. Бородін. – Херсон.: Вид. Олді – плюс, 2013. – 218 с.
7. Бусек Ю. Малі та середні підприємства: політика управління / Ю.Бусек // Проблеми теорії та практики управління. – 2012. – № 2. – С. 64–70.
8. Вабищевич С.С. Підприємницьке право: стан та перспективи розвитку підприємницької діяльності: монографія. У 2 т. / С.С. Вабищевич. – Мінськ: Молодіжне, 2008. – Т.1 – 498с.
9. Вабищевич С.С. Господарське право / С.С. Вабищевич, І.А. Маньковський. – 5-е вид., зм. і доп. – К: Молодіжне, 2011. – 304 с.
10. Варналій З. Мале підприємництво : Основи теорії і практики: Монографія/ Захарій Варналій. –3-тє вид., стереотипне. – К.: Знання, 2005. –302 с.
11. Вітлінський В.В. Підприємницьке право. Практикум. / В.В. Вітлінський, М. В. Постальнича . Харків. – 2015. 239 с.

12. Волик В. Становлення малого та середнього бізнесу в Україні і його наслідки // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – № 8. – С. 22–25
13. Гальченко В. В. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні // Вісник Державної фіскальної служби України. – 2017. – № 1. – С. 23–28.
14. Гордієнко Є. С. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні / Є. С. Гордієнко, А. О. Гордієнко, І. М. Сидоренко ; ДонНУЕТ // Dokument HTML. – Режим доступу : www.pdaa.com.ua/np/pdf3/13.pdf .
15. Господарське право України: навч. посіб.; за заг. ред. проф. Н.О.Саніахметової. – Х.: «Одіссей», 2005. – 608 с.
16. Голосніченко І.А. Адміністративне право України: основні поняття: навч. посіб. [Електронний ресурс] / За заг. ред. І.П. Голосніченка. – К.: ГАН, 2005. – 232 с.
17. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-ІУ// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18; № 19–20; № 21–22.– Ст.144.
18. Дерець В.А. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері господарювання / В. А. Дерець // Часопис Київськ. ун-ту права. – 2008. – № 4. – С. 89–95.
19. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена постанвою Кабінету МіністрівУкраїни від 06.08.2014. №385. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua.
20. Єрмакович С. Державна підтримка малого бізнесу в Україні // Проблеми кредитування малого та середнього бізнесу в Україні. – 2011. – № 4. – С. 25–37.
21. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/
22. Засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджена Законом України від 21.12.2010 р. № 2818. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua

23. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747 – IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36; №37. – Ст.446.
24. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: [Монографія] / Т.О. Коломоєць. За заг. ред. В.К.Шкарупи. – Запоріжжя: „Поліграф". 2004. – 404 с.
25. Коломоєць Т.О. Адміністративна юрисдикція в Україні: питання теорії та практики / Т.О. Коломоєць. Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, – 2010. – 338 с.
26. Колпаков В.К. Адміністративне право України: навч. посіб./ В.К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 544 с.
27. Коростей В.І. Трансформація правового регулювання господарської діяльності суб'єктів економіки: Короткий курс лекцій / В.І. Коростей. – К.: КНЕУ, 2014. – 255 с.
28. Кравцова Т.М. Правова характеристика відносин, що виникають у сфері державного регулювання господарської діяльності / Т.М. Кравцова // Право України. – 2004. – № 6. – С.31 –35.
29. Кравцова Т.М. Адміністративно-правові аспекти підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид.наук: 12.00.07 / Т.М. Кравцова. – Харків, 2004. – 43 с.
30. Конституція України від 26 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141.
31. Короткевич О.В. Потенційні ризики зниження податкового навантаження в умовах запровадження Податкового кодексу України / О. В. Короткевич // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 6. – С. 25–29.
32. Крисоватий А. Правовий захист підприємництва в Україні: Навчальний посібник/ Андрій Крисоватий, – Тернопіль: Карт-бланш, 2014. – 331 с.

33. Кучерявенко М.П. Основи податкового права: Навчальний посібник. – Харків: Легас, 2014. – 304 с.
34. Кубко Є. Б. Соціальна відповідальність підприємництва і правова культура / Є. Б. Кубко // Правова культура і підприємництво. – К., 2009. – С. 45–48.
35. Коротенко Н. П. Проблеми розвитку підприємництва в Україні / Коротенко Н. П. // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – С. 96–103.
36. Лавриненко Р. Фінансування малого та середнього бізнесу в Україні // Фінанси України. – 2014. – № 2. – С. 76– 81.
37. Ляпіна К. Національна програма розвитку малого підприємництва : Очікування. Проблеми. Перспективи. – К.: Ін-т конкурентного суспільства, 2016. – 159 с.
38. Мамутов В.К. Посилення публічних засад у правовому регулюванні господарської діяльності / В.К. Мамутов // Право України. – 2009. – № 9. – С. 83 – 94.
39. Мамутов В.К. Загальні проблеми науки господарського права на стику XX і XXI ст. / В.К. Мамутов // Право України. – 2010. – № 8. – С. 4–12.
40. Мельник О. М. Сфера правового регулювання: поняття, ознаки, види / О.М. Мельник // Право України. – 2010. – № 9 . – С. 132–138.
41. Мельник Р. С. Адміністративно-господарське право як структурний елемент системи адміністративного права: зарубіжний досвід та національні особливості / Р. С. Мельник // Право і Безпека. – 2010. – № 2. – С. 55–59.
42. Менюк О. Формування правової культури підприємців як практична потреба /О. Менюк, В. Головченко // Право України. – 2011. – № 1 – С. 21–25.
43. Моніторинг та спрощення регуляторного середовища для малого і середнього бізнесу: аналіт. звіт / О. В. Літвінов, О. М. Андреєв, Н. М. Літвінова та ін.; за заг. ред. О.В. Літвінова – К.: Мапа, 2014. – 252 с.

44. Наумова Л. Розвиток малого і середнього підприємництва як фактор фінансової стабілізації в державі // Фінанси України. – 2013. – № 11. – С. 24-29.
45. Нідзельська О. Відповідальність платників податків за порушення податкового законодавства / О. Нідзельська, Н. Кирієнко // Вісник податкової служби України. – 2011. – № 3. – С.21–49.
46. Ославський О. До питання необхідності здійснення адміністративної реформи в Україні / О. Ославський // Право України. – 2014. – № 9. – С. 40 – 48.
47. Ольвінська Ю.О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу / Ю.О. Ольвінська // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2015. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dy.nayka.com.ua
48. План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 р. № 615. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua
49. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI//Відомості Верховної Ради України 2011. – № 13–14; № 15–16, № 17. – Ст.112.
50. План заходів з реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Розпорядженням КМ України від 10.05.2018 р. № 292. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua
51. Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 26.11.2015, № 835-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 34 – 32. – Ст. 263.
52. Про національну програму сприяння малого підприємництва: Закон України від 21 грудня 2000 р. № 2157- III (в редакції від 24.06.2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 7 . – Ст.35.
53. Про схвалення стратегії розвитку малого та середнього підприємництва на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від

24.05.2017 р. № 504. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KMD92024.html

54. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України зі змінами від 02.08.2018 р. №2481-III // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 10. – Ст.30.
55. Про затвердження Європейської хартії малих підприємств: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2005 р. № 2806-IV. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 48. – Ст. 483.
56. Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності [Електронний ресурс]: Указ Президента від 13.09.2017 р. № 816. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/
57. Про схвалення Всеохоплюючої стратегії імплементації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 р. №228I [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2
58. Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV // (в редакції від 01.08.2018 р.) Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 31. – Ст.268.
59. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001р. № 2664-III // (в редакції від 01.08.2018 р.) Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 31. – Ст.269.
60. Про особисте селянське господарство [Електронний ресурс]: Закон України від 7 лютого 2003 р. № 345-XII. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua.
61. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 22.12. 2016. №1801- VII.URL :http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4282-17.
62. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності [Електронний ресурс]: Закон України від 15.11.2011 р. № 4025-VI. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4025-17

63. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV // (поточна редакція 26.11.2016) Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 39. – Ст.79.
64. Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб: Закон України (в редакції закону України від 15 грудня 2015 № 3205-IV) // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 14. – Ст.118.
65. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4618-VI. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2012_03_22/T124618.html
66. Про Державну регуляторну службу України [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 371. – Режим доступу: http://www..gov.ua/documents/14644.html
67. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України в редакції 08.08.2018 р Режим доступу: http://search.ligazakon.ua
68. Про схвалення Стратегії податкового компромісу у сфері підприємницької діяльності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2017 р. №348І [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2
69. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України (в редакції Закону України від 22 грудня 2011 № 4212–XII) // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 32–33. – Ст.413.
70. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. №222 // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – №23. – Ст.158.

71. Положення про державну регуляторну службу України: Постанова Кабінету міністрів України від 20.08.2014. № 371. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=887-12. – втратив чинність.
72. Про фермерське господарство: Закон України від 9 червня 2003 р.№ 973-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Ст.363.
73. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу», затверджені постановою Верховної Ради України від 13 квітня 2016 р. № 1090-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua
74. Рейтинг «Ведення бізнесу»: схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1406. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR170142.html
75. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017 - 2020 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR170142.html
76. Статистичні дані щодо державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.derzhreestr.gov.ua/show/102
77. Стефанюк В. С. Проблеми реформування адміністративного права в Україні / В.С. Стефанюк// Вісник Верховного Суду України. 2001. – №5 – С.64–75.
78. Стефанюк В.С. Судовий адміністративний процес: монографія / В.С. Стефанюк. – Х.: Консум, 2003. – 464 с.
79. Стратегія сталого розвитку «Україна 2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015р. №5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Указом Президента України від 12 січня 2015 р. N 5
80. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року та план пріоритетних дій Уряду на 2017 рік, затверджені розпорядженням

Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua

81. Сторожук О. Вплив тільової економіки на оподаткування / О. Сторожук // Вісник податкової служби України: України – 2007. – №10. – С.57–62.
82. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435 – IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
83. Шемшученко Ю. Конституційні основи господарювання в Україні. // Юридична Україна. 2011. №11(21). С .9–17.
84. Шкарупа В. Адвокатура в Україні: Навч. посіб. / В. Шкарупа, О. Філонов, А. Титов; За ред. В. Шкарупи. – 2-ге вид., випр.. – К.: Знання, 2008. – 398
85. Шльоер Б. Питання боротьби з відмиванням грошей. – К.: Українсько-європейський консультативний центр з питань законодавства / Б. Шльоер, Р. Корнута. – 2009. – 249 с.
86. Шпомер А. Ліцензування як засіб державного регулювання господарської діяльності /А. Шпомер // Право України. – 2004. – № 2. – С. 55–61.
87. Щербина В.С. Правові аспекти державного регулювання господарської діяльності /В.С. Щербина // Удосконалення правового статусу учасників відносин у сфері господарювання: зб. наук. праць за матер. Всеукр. наук.–практ. конф.(Київ , 30 лист 2008 р.) – К.: НДІ Приватного права і підприємництва АПрН України, 2009. – С.7-17.
88. Юлдашев О. Х. Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні : монографія / О. Х. Юлдашев. – К. : МАУП, 2015. – 336 с.
89. Юрченко Ю. Оцінка регуляторного впливу – сучасний інструмент розробки нормативних актів / Ю. Юрченко // Вісник Центру комерційного права. – 2012. – № 37. – С. 6–10.
90. Ямкова І.М. Правовий статус інституту приватного підприємництва: становлення та тенденції розвитку / І.М. Ямкова // Право України. – 2017. – № 8. – С. 180-187.

91. Ямкова І.М. До питання щодо правового регулювання та правового забезпечення підприємницької діяльності громадян / І М. Ямкова // Вісник Донецького національного університету. Серія В.Економіка і право. – 2011. – № 1, т.2. – С.522-526.
92. Яроцький В.Л. Характеристика основних стадій механізму цивільно-правового регулювання / В.Л. Яроцький // Право України. – 2017. – № 12. – С. 18–24.
93. Śliwa J. Szanse rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw / J. Śliwa // Wynagrodzenia. – 2000. – № 1. – dodatek miesięczny № 1.